

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS MOKYKLOS

PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

ARŪNĖ BERNATONYTĖ

MEDIACIJA

**VAIKO NUOMONĖS IŠKLAUSYMO YPATUMAI PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS
ŠEIMOS GINČUOSE METU**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –

Prof. Dr. Agnė Tvaronavičienė

Vilnius, 2026 m.

Turinys

SANTRUPŲ SĄRAŠAS.....	3
ĮVADAS.....	4
I. VAIKO NUOMONĖS IŠKLAUSYMO TEISINIS REGULIAVIMAS IR ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI	10
1.1. Tarptautinis vaiko nuomonės išklausymo teisinis reguliavimas	10
1.2. Vaiko nuomonės išklausymo teisinis reguliavimas Lietuvoje	14
1.3. Vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo principai nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu	18
1.4. Vaiko nuomonės išklausymo reikšmė	23
1.5. Vaiko nuomonės išklausymo praktinis įgyvendinimas	24
II. VAIKO TEISĖ BŪTI IŠKLAUSYTU IR PRIVALOMOJI ŠEIMOS MEDIACIJA	28
2.1. Privalomoji šeimos mediacija ir vaiko teisė būti išklausytu	28
2.2. Vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu taikomi modeliai	32
2.3. Vaiko nuomonės išklausymo privalomosios mediacijos metu praktika užsienyje.....	38
2.4. Vaiko nuomonės išklausymo privalomosios mediacijos metu praktika Lietuvoje	41
III. EMPIRINIS TYRIMAS (INTERVIU).....	48
3.1. Tyrimo metodai	48
3.2. Tyrimo imtis	49
3.3. Tyrimo rezultatai	50
3.4. Tyrimo išvados	56
IŠVADOS	58
REKOMENDACIJOS.....	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	60
ANOTACIJA	67
ANNOTATION	68
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
Priedas Nr. 1 – Ekspertinio interviu klausimai.....	71

SANTRUPŲ SĄRAŠAS

LR – Lietuvos Respublika

JT – Jungtinės Tautos

Konvencija – Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija

VTAIT – Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba

CK – Civilinis kodeksas

CPK – Civilinio proceso kodeksas

EŽTT – Europos žmogaus teisių teismas

LAT – Lietuvos Aukščiausias teismas

VGTPPT – Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba

LMR – Lietuvos mediatorių rūmai

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Vaiko teisė būti išklausytam reglamentuojama tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Jungtinių Tautų (toliau – JT) Vaiko teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 12 str. numato, kad, sprendžiant bet kokią su vaiku susijusį klausimą, turi būti išklausyta jo nuomonė¹. Taip pat šio dokumento 12 str. 1 d. numatyta, kad ši teisė garantuojama tuo atveju, kai vaikas sugeba suformuluoti savo pažiūras, bei privalo būti atsižvelgiama į vaiko brandumą. Vaiko teisė būti išklausytam įtvirtinta ir Lietuvos teisės aktuose. Lietuvos Respublikos (toliau – LR) vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 11 str. numatyta, kad „Vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklausytas visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams. Vaikas turi būti išklausytas tiesiogiai, o jeigu tai neįmanoma, – per vaiko atstovą pagal įstatymą ar per įstatymu nurodytus asmenis“². Taip pat šis straipsnis numato, kad pagal galimybes, esant būtinybei, vaiko teisė būti išklausytam gali būti užtikrinama pasitelkus specialių žinių turinčius asmenis

Vaiko teisė būti išklausytam šeimos bylose teismo proceso metu yra plačiai išnagrinėta, taip pat įtvirtinta daugelyje teisės aktų bei teismų praktikoje³. Tačiau vertinant vaiko išklausymo ypatumus mediacijos metu, pastebima, kad šis procesas nėra pakankamai reglamentuotas, retai įgyvendinamas praktikoje bei yra mažai ištirtas. Vadovaujantis LR mediacijos įstatymu, nuo 2020 m. sausio 1 d. mediacija taikoma kaip įstatyme nustatyta privaloma ikiteisminė šeimos ginčų sprendimo tvarka⁴. Šio įstatymo 15 str. 4 d., įtvirtinta, kad „Mediatorius, nustatęs, kad yra vaikų ar kitų asmenų, kurių interesai įstatymų nustatyta tvarka privalo būti apsaugoti sprendžiant civilinį ginčą, gali įtraukti vaikus ar kitus asmenis į civilinio ginčo sprendimą mediacijos būdu“⁵. Ši formulė leidžia daryti išvadą, kad vaiko išklausymas mediacijoje nėra būtinas ir mediatorius savo nuožiūra sprendžia ar įtraukti vaiką į mediacijos procesą, ar ne. Mediatoriaus vadove yra išskiriami du į vaiko interesus orientuoti šeimos mediacijos modeliai. Vienas iš jų - vaiką įtraukianti mediacija - pasižymi tuo, kad „Mediatorius

¹ „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“, Lietuvos Respublikos Seimas, TAR žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.

² „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infoplex, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

³ Limantė A., Račkauskaitė-Burneikienė A., „Vaiko išklausymo reikalavimas šeimos bylose“, straipsnis, (2018):15, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/11662/10244>

⁴ „Privalomoji mediacija“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/mediacija/privalomoji-mediacija>

⁵ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“ (Žin., 2008, Nr. 87-3462; TAR, 2017-07-12, Nr. 2017-12053; 2020-06-22, Nr. 2020-13616), Infoplex, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/51537>

ar kitas specialistas atskirame pokalbyje išklauso vaiką ir vėliau perteikia mediacijos dalyviams“⁶. Tačiau nei LR mediacijos įstatyme, nei Mediatoriaus vadove nėra numatyta, kokių būdu ir kokių kompetencijų turintis asmuo galėtų bendrauti su vaiku ir išklausti jo nuomonę. Tuo tarpu vaiko dalyvavimas sprendžiant šeimos iširimo klausimus, Norvegijoje reglamentuotas dar 1998 m.⁷ Norvegijos Vaikų ir šeimos ministerijos teigimu, vaiko išklausymas mediacijos procese yra priemonė užtikrinanti vaiko teisę būti išklausytam, kuri yra įtvirtinta JT vaiko teisių konvencijoje⁸. Norvegijoje taikomas vaiko tiesioginio dalyvavimo mediacijoje modelis (anglų k. Child inclusion mediation (CIM), kurio įgyvendinimo metu ženkliai išaugo vaikų dalyvaujančių šeimos mediacijoje skaičius⁹. Nors užsienio šalyse vaiko išklausymo šeimos mediacijos metu praktika yra plačiai taikoma, Lietuvoje ji yra sunkiai realizuojama. Temos **aktualumą** ir aukščiau išdėstytus argumentus taip pat patvirtina 2022 m., privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose teisinio reguliavimo priemonių ex post vertinimo (toliau – ex post vertinimas) duomenys. Ex post vertinimo metu nustatyta, kad išlieka neaiškumų, ar pakankamas dėmesys skiriamas į pažeidžiamų asmenų (pvz., vaikų) teisių apsaugos poreikį¹⁰. Taip pat, tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvoje apskritai yra ypač reta praktika į šeimos mediaciją įtraukti vaikus ir išklausti jų nuomonę. Dalis mediatorių mano, kad vaiko įtraukimas į šeimos mediaciją jam gali daryti žalą, o didžioji dalis mediatorių šios praktikos vengia, dėl kompetencijų šioje srityje trūkumo¹¹. Taigi, kyla klausimas, ar įvedus privalomąją mediaciją šeimos ginčiuose, nepaisant ženkliai padidėjusio taikos sutarčių šeimos ginčiuose kiekio¹², nebuvo netiesiogiai padarytas neigiamas poveikis vaiko dalyvavimo sprendžiant visus su juo susijusius klausimus užtikrinimui?

Tyrimo problema: Tyrimo aktualumas diktuoja ir jo problematiką. Plačiai taikant mediaciją, šeimos ginčus vis dažniau sprendžiant taikos sutartimis, vaiko nuomonė Lietuvoje galimai dažnai lieka taip ir neišklaustyta. Iš šio teiginio kyla probleminis klausimas, ar

⁶ Kaminskienė N. ir kiti, Mediatoriaus vadovas (Lietuva: Lietuvos Teisingumo ministerija, 2019), 261, [https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20\(pdf\)\(2\).pdf](https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(2).pdf)

⁷ Grape L., Thornblan R., Handegard H. B., „Children sharing preferences on contact and residence arrangements in child-inclusive family mediation in Norway“, The International Journal of Children's Rights 29(1):1-23 (2021):24, https://www.researchgate.net/publication/348333732_Children_sharing_Preferences_on_Contact_and_Residence_Arrangements_in_Child-inclusive_Family_Mediation_in_Norway

⁸ „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“, Lietuvos Respublikos Seimas, TAR žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas/>

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose metu Lietuvoje tinkamai užtikrinama vaiko teisės būti išklaustyto įgyvendinimas? Kai šeimos klausimai sprendžiami taikiai iki teismo, vaiko teisės būti išklaustyto įgyvendinimui skiriamas mažesnis dėmesys, kas kelia grėsmę tinkamam geriausiam vaiko interesų užtikrinimui.

Tyrimo tikslas: nustatyti vaiko nuomonės išklausymo ypatumus ir galimybes privalomosios mediacijos procese Lietuvoje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaiko nuomonės išklausymo tarptautinį ir nacionalinį teisinį reguliavimą bei šios vaiko teisės įgyvendinimo principus.
2. Išanalizuoti vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu modelius bei išskirti jų privalumus ir trūkumus.
3. Palyginti vaiko nuomonės išklausymo įgyvendinimo praktikas, taikomas privalomosios šeimos mediacijos metu, Lietuvoje ir užsienyje.
4. Įvertinti Lietuvos praktikos atitiktį tarptautiniuose teisės aktuose nustatytiems vaiko nuomonės išklausymo standartams ir išsiaiškinti galimų neatitikimų priežastis.

Mokslinis naujumas. Vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu naujumą pagrindžia ganėtinai menkas temos išnagrinėjimas Lietuvoje. Nagrinėjant Lietuvos mokslinę literatūrą, atliktus tyrimus pastebima, kad plačiau (nors vis tiek nepakankamai) nagrinėtos temos susijusios su vaiko interesų užtikrinimu ir vaiko nuomonės išklausymu teismo proceso metu, o dėmesio vaiko įtraukimu į privalomosios šeimos mediacijos procesą ir vaiko nuomonės išklausymu šiame procese, jo ypatumams šeimos mediacijos metu, pasigendama.

Lietuvoje vaiko įtraukimą į mediacijos procesą nagrinėjo tik MRU studentė E. Denisenko¹³. Ši autorė savo moksliniame darbe kalbėdama apie vaiko įtraukimą į mediacijos procesą iš dalies mini ir vaiko nuomonės išklausymą mediacijos metu. Vaiko išklausymą šeimos bylose, teisminio nagrinėjimo metu, plačiai nagrinėjo Limantė A., ir Račkauskaitė-Burneikienė A.¹⁴ Ex post 2022 m., vertinimo metu atlikto tyrimo duomenimis nustatyta, kai vaiko įtraukimo į privalomąją mediaciją ir nuomonės išklausymo praktika šiame procese Lietuvoje yra ypač reta.¹⁵

¹³ Denisenko E., „Vaiko įtraukimas į mediacijos procesą“, Teisinės minties šventė (2022):17, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/f606c3cc-0942-4f8d-b025-d83544771f85/content>

¹⁴ Limantė A., Račkauskaitė-Burneikienė A., „Vaiko išklausymo reikalavimas šeimos bylose“, straipsnis, (2018):15, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/11662/10244>

¹⁵ Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas/>

Nagrinėjant užsienio literatūrą šio tyrimo tema, pastebima, kad vaiko nuomonės išklauskymo šeimos mediacijos procese ypatumai išanalizuoti plačiau. Parkinson P., ir Cashmore J., nagrinėdamos vaiko įtraukimą į šeimos mediaciją, pabrėžia privalomumą išklausti vaiko nuomonę, pažymėdamos teigiamą to poveikį tiek tėvams, tiek vaikui¹⁶. Autorės taip pat atskleidžia pačių vaikų poreikį dalyvauti šeimos mediacijos procese.¹⁷ Birnbaum apžvelgia literatūrą apie vaiko įtraukimą į mediaciją¹⁸. Melissa J. Schoffer pateikia literatūros analizę išskirdama neigiamą požiūrį į vaiko nuomonės išklauskymą šeimos mediacijos metu¹⁹. Lindos D. Eldor²⁰ ir Birnbaum²¹ nagrinėja vaiko nuomonės išklauskymo ypatumus, pateikdami įžvalgas apie asmenis, galinčius išklausti vaiko nuomonę, šeimos mediacijos procese. Goldson J., atlikęs tyrimą Naujojoje Zelandijoje, išskiria istoriškai vyraujančios nuomonės priešingybę vaikų nuomonei dėl vaikų dalyvavimo ir nuomonės pateikimo šeimos mediacijos.²² Salminen pabrėžia, vaiko įtraukimo į šeimos mediaciją.²³ Taigi, akivaizdu, kad vaiko nuomonės išklauskymo privalomosios šeimos mediacijos metu ypatumai nėra pakankamai plačiai nagrinėti. Tad siekiant užtikrinti vaiko gerovę, esant šeimos ginčui, būtina išnagrinėti vaiko nuomonės išklauskymo mediacijoje ypatumus, modelius, taikymo praktiką bei iššūkius, išskirti kiekvieno jų privalumus ir trūkumus.

Darbo originalumas: Išnagrinėjus tiriamą problemą pagal mokslininkų teorines įžvalgas ir samprotavimus, remiantis jų atliktais tyrimais apie vaiko nuomonės išklauskymą šeimos mediacijos metu ketinama apklausti ekspertus Lietuvoje (mediatorius, teisėjus, advokatus, vaiko teisių apsaugos specialistus, psichologus). Minėti ekspertai yra tiesiogiai susiję su šeimos ginču, bei priimdami sprendimus, tarpininkaudami, teikdami pagalbą ar kt., galimai išklauso vaiko

¹⁶ Parkinson P., Cashmore J., „Judicial Conversations with Children in Parenting Disputes“, In book: The Voice of a Child in Family Law Disputes (pp.158-188), 2008, https://www.researchgate.net/publication/300254823_Judicial_Conversations_with_Children

¹⁷ Parkinson P., Cashmore J., „Children's and Parent's Perceptions on Children's Participation in Decision Making After Parental Separation and Divorce.“ Family Court Review (2007): 91-104, https://www.researchgate.net/publication/247452564_Children%27s_and_Parent%27s_Perceptions_on_Children%27s_Participation_in_Decision_Making_After_Parental_Separation_and_Divorce

¹⁸ Birnbaum R., „The Voice of the Child in Separation/Divorce Mediation and Other Iternative Dispute Resolution Processes“, Research report (2009): 96, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/fl-lf/divorce/vcsdm-pvem/pdf/vcsdm-pvem.pdf>

¹⁹ Melissa J. Schoffer, „BRINGING CHILDREN TO THE MEDIATION TABLE: Defining a Child's Best Interest in Divorce Mediation“, Family Court review (2005):323-338, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/epdf/10.1111/j.1744-1617.2005.00032.x>

²⁰ Eldor D. L., „Client-Directed Lawyers for Children: It Is the Right Thing to Do?“, Symposium on the Miller Commission on Matrimonial Law (2007): 53, <https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1143&context=plr>

²¹ Birnbaum R., „The Voice of the Child in Separation/Divorce Mediation and Other Iternative Dispute Resolution Processes“, Research report (2009): 96, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/fl-lf/divorce/vcsdm-pvem/pdf/vcsdm-pvem.pdf>

²² Goldson J., „Hello, i'm a voice, let me talk child-inclusive mediation in family separation“, Centre for Child and Family Policy Research Auckland University (2006).

²³ Salminen K., „Mediation and the Best Interests of the Child from the Child Law Perspective“ iš „Nordic Mediation Research“ (Finland: University of Helsinki, 2018) 268.

nuomonę. Šis tyrimas unikalus tuo, kad dažniausiai tyrimuose dalyvauja vienos srities ekspertai, o šiuo atveju pasirinkta atlikti tyrimą, kuris atliekamas vertinant įvairių sričių ekspertų patirtį, bei vizijas. Minėtas tyrimas – ekspertinis interviu, ne tik atskleis esamą situaciją, spragas, tačiau ir padės suformuoti galimą vaiko nuomonės išklausymo modelį privalomosios šeimos mediacijos metus.

Tyrimo metodai:

Lyginamasis: Tyrimo metu bus lyginama Lietuvos ir užsienio valstybių praktika, užtikrinant vaiko išklausymą privalomosios šeimos mediacijos metu.

Mokslinės literatūros analizės: Tyrimo metu bus plačiai nagrinėjama tiek lietuvių autorių, tiek užsienio autorių moksliniai darbai nagrinėjama tema.

Dokumentų analizės: Tyrimo metu bus analizuojami teisės aktai, tarptautiniai dokumentai, teismų praktika, siekiant nustatyti vaiko nuomonės išklausymo teisinį reguliavimą ir ypatumus nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu.

Ekspertinio interviu: Tyrimo metu bus atliekamas ekspertinis interviu, siekiant giliau suprasti tiriamą problemą ir gauti ekspertines įžvalgas.

Sisteminės analizės: Tyrimo metu bus taikoma sisteminė analizė, siekiant kompleksiskai įvertinti nagrinėjamą temą. Bus analizuojami pagrindiniai sistemos komponentai, jų tarpusavio ryšiai, funkcijos, identifikuojant esminius veiksnius, darančius įtaką tiriamai problemai, ir atskleidžiant sistemos veikimo dėsningumus.

Loginės analizės: Tyrimo metu bus taikoma loginė analizė, siekiant nuosekliai ir sistemiškai nagrinėti pasirinktą temą, identifiкуoti priežastinius ryšius, argumentuoti išvadas ir užtikrinti tyrimo nuoseklumą.

Apibendrinimo: Tyrimo metu bus taikomas apibendrinimo metodas, siekiant susisteminti ir apjungti surinktus duomenis bei teorines įžvalgas. Remiantis analizuota literatūra, teisės aktais ir kitais šaltiniais, bus formuluojamos bendros išvados, išryškinami pagrindiniai dėsningumai, tendencijos ir reikšmingiausi tyrimo rezultatai, leidžiantys nuosekliai pagrįsti nagrinėjamą problemą.

Ginamieji teiginiai:

1. Išklausius vaiką mediacijoje, tėvų priimami sprendimai geriau atspindi tikruosius vaiko interesus.
2. Šeimos mediacijos metu vaiką išklausantys mediatoriai privalo turėti specialiųjų darbo su vaikais žinių ir įgūdžių.

Magistro baigiamojo darbo struktūra:

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai su poskyriais, išvados ir rekomendacijos.

Pirmajame skyriuje analizuojamas vaiko nuomonės išklausymo tarptautinis ir nacionalinis teisinis reguliavimas bei šios vaiko teisės įgyvendinimo principai. Antrajame skyriuje analizuojamos, vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu modeliai bei išskiriami jų privalumai ir trūkumai, palyginamos vaiko nuomonės išklausymo įgyvendinimo praktikos, taikomos privalomosios šeimos mediacijos metu, Lietuvoje ir užsienyje. Įvertinamas, Lietuvos praktikos atitikties tarptautiniuose teisės aktuose nustatytiems vaiko nuomonės išklausymo standartams ir išsiaiškinamas galimų neatitikimų priežastis. Empirinio tyrimo skyriuje atskleidžiamos ir analizuojamos ekspertinio interviu metu gautos ekspertų įžvalgos.

I. VAIKO NUOMONĖS IŠKLAUSYMO TEISINIS REGULIAVIMAS IR ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI

1.1. Tarptautinis vaiko nuomonės išklausoymo teisinis reguliavimas

Vaiko nuomonės išklausoymo institutas tėvų konfliktų bylose yra įtvirtintas tiek nacionaliniuose tiek ir tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose. Nors prieš keletą dešimtmečių pokalbiai su vaikais neatrodė vertingi, o daugelio ekspertų nuomone, net galimai žalingi, šeimų ginčuose, dabar laikomasi nuostatos, kad vaikas turi teisę būti proceso dalyviu, ypač, jei byloje nagrinėjami klausimai yra tiesiogiai susiję su jo gyvenimu ir gerove²⁴. Vaiko teisė būti išklausoytu iš kitos pusės turi būti suprantama, kaip suaugusiųjų pareiga tą įgyvendinti. Tais atvejais, kai vaikas geba formuoti pažiūras ir jas išreikšti, suvokia jį supančią aplinką bei situacijas, jis turi būti išklausomas, o teismas ar kiti sprendimus vaiko atžvilgiu priimančys asmenys, savo ruožtu, privalo atsižvelgti į vaiko parodymus tiek, kiek tai neprieštarauja jo geriausiems interesams.

Pirmasis teisinis dokumentas reglamentuojantis vaiko teisių apsaugą buvo priimtas dar 1924 m. – tai Ženevos vaiko teisių deklaracija²⁵. Jame buvo įtvirtintos pamatinės vaiko teisės į saugumą, fiziologinių poreikių patenkinimą ir priežiūrą, tačiau apie vaiko teisę išreikšti savo nuomonę bei lygiavertiškai dalyvauti priimant sprendimus, kurie yra tiesiogiai susiję su vaiku, nėra užsiminta. 1959 m., JT Vaiko teisių deklaracijoje²⁶ taip pat nėra užsiminta apie vaiko nuomonės išklausoimą, sprendžiant su vaiku susijusius klausimus, kas atspindi vyravusią tendenciją vengti vaiko dalyvavimo, jo nuomonės išklausoymo sprendžiant su vaiku susijusius klausimus. Tuo tarpu praėjus 30 metų po JT Vaiko teisių deklaracijos ratifikavimo, 1989 m., priėmus JT Vaiko teisių konvenciją²⁷, buvo įtvirtinta ne tik vaiko teisė laisvai reikšti savo nuomonę, bet ir institucijų pareiga išklausoyti vaiko nuomonę, kai sprendžiamas su vaiku susijęs klausimas. Konvencijos 12 str. 1 d. įtvirtina pareigą, šalims ratifikavusioms konvenciją, garantuoti vaikui, kuris geba suformuluoti savo pažiūras, teisę išsakyti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais ir į ją atsižvelgti²⁸. O to paties straipsnio 2 dalyje, aiškiai nurodyta, kad sprendžiant teisiniame ar administraciniame procesuose klausimus, kurie yra susiję su vaiku, būtina

²⁴ Limantė A., Račkauskaitė-Burneikienė A., „Vaiko išklausoymo reikalavimas šeimos bylose“, straipsnis, (2018):15, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/11662/10244>

²⁵ „Ženevos vaiko teisių deklaracija“, UN documents žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

²⁶ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija“, CRIN, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/un-declaration-rights-child-1959.html>

²⁷ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, TAR, žiūrėta 2023 m. balandžio 3d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

²⁸ *Ibid.*

užtikrinti galimybę vaikui tiesiogiai arba per atstovą išreikšti savo nuomonę²⁹. Tuo tarpu Konvencijos 13 str. 1 d. ne tik įtvirtina vaiko teisę išsakyti savo nuomonę, bet ir numato būdus, kuriais neapsiribojant, vaikas gali laisvai išreikšti savo nuomonę³⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad to paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad teisei laisvai reikšti nuomonę gali būti taikomi apribojimai tik išimtiniais atvejais: kai siekiama garantuoti pagarbą kitų žmonių teisėms ir reputacijai, arba apribojimai būtini valstybės saugumui, viešajai tvarkai, kitų sveikatai ir dorovei. Vaiko teisė būti išklausytam įtvirtinta ir Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 24 str. 1 str.,³¹ o pareiga teismui, prieš priimant sprendimą išklausti vaiko nuomonę, reglamentuota ir Europos konvencijoje dėl vaiko teisių įgyvendinimo (toliau – Europos konvencija)³². Vaiko teisė, būti išklausytam, kai yra teisme nagrinėjama byla, įtvirtinta Europos konvencijos dėl vaiko teisių įgyvendinimo 3 ir 6 str. Minėtos konvencijos 3 str., numatyta, kad vaikas turi teisę būti informuotas apie vykstantį procesą bei išreikšti savo nuomonę nagrinėjamoje byloje. Pagal šio straipsnio c dalį, vaikas turi teisę būti informuotas apie galimas pasekmes, jei priimant sprendimą būtų remtasi vaiko nuomone ir apie tai kaip vaiko išsakyta nuomonė gali būti įgyvendinta. Tuo tarpu Europos konvencijos dėl vaiko teisių įgyvendinimo 6 straipsnyje, įtvirtinta, kad tuo atveju, kai pagal nacionalinius teisės aktus, traktuojama, kad vaikas geba suformuluoti savo nuomonę, teismas privalo tiesiogiai arba per atstovą suteikti teisę vaikui išreikšti savo nuomonę ir į ją atsižvelgti, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.³³

JT Vaiko teisių komitetas 2009 m. paskelbė Bendruosius komentarus Nr. 12³⁴, kuriuose išsamiai aiškinama vaiko teisė būti išklausytam, kaip tai numatyta Konvencijos 12 str., bei nurodoma, kad vaiko teisė būti išklausytam yra vienas iš bendrųjų JT Vaiko teisių konvencijos principų. Pažymėtina, kad šiame dokumente yra minimas ne tik vaiko nuomonės išklausymas teismo procese, bet ir mediacijoje „visi teisės aktai dėl separacijos ir skyrybų turi įtraukti vaiko teisę būti išklausytam sprendimus priimančių asmenų ir tarpininkavimo procesų metu“³⁵. Nagrinėjamuose teisės aktuose yra aiškiai įtvirtinta vaiko teisė būti išklausytam, bei institucijoms,

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>

³² „Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo“, Council of Europe, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://rm.coe.int/european-convention-on-the-exercise-of-children-s-rights/1680a40f72>

³³ *Ibid.*

³⁴ „General Comment No. 12 The right of the child to be heard“, UNHCR, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>

³⁵ *Ibid.*

tėvams ir kitiems susijusiems subjektams šią vaiko teisę įgyvendinti, tačiau nėra aiškiai reglamentuotas vaiko nuomonės išklauskymo procesas.

Europos Tarybos gairių dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo 37 straipsnis³⁶ numato, kad vaiko interesai visada turi būti vertinami kartu su kitomis teisėmis – viena iš jų vaiko teisė būti išklausytam. To paties teisės akto 44 straipsnyje³⁷ įtvirtinta pareiga teismui užtikrinti vaiko teisę išsakyti savo nuomonę, nes konstatuojama, jog teismo priimti sprendimai turi tiesioginės įtakos vaikui, tad dauguma jurisdikcijų į savo įstatymus yra įsitraukę nuostatą, kad sprendžiant klausimus susijusius su vaiko gyvenamąja vieta, bendravimo tvarka ir kt., privalo išklausti vaiko nuomonę³⁸. Taip pat pabrėžiama, kad kai kuriuose teisės aktuose yra minimos priemonės, kurios atitinkančios vaiko brandą, gali būti naudojamos išklausant vaiko nuomonę³⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad šio teisės akto 46 straipsnyje įtvirtinta, kad vaiko teisė būti išklausytam, yra teisė, o ne pareiga vaikui.

Tuo tarpu Europos Komisija, atlikusi tyrimą rengiant Europos Sąjungos vaiko teisių strategiją⁴⁰, atsižvelgdama į daugiau nei 10 000 vaikų nuomones, kurie teigia, kad jų nuomonės išklausymas nėra pakankamai įgyvendinamas, įtvirtino nuostatą, kad visi vaikai turi teisę pareikšti savo nuomonę, kai yra sprendžiamis su jais susiję klausimai.

Nagrinėjant Europos žmogaus teisių teismo (toliau - EŽTT) sprendimus, pastebėta, kad vaiko nuomonės išklauskymo principas yra griežtai vertinamas. EŽTT 2007 m. rugsėjo 21 d. sprendimu Havelka ir kiti prieš Čekijos Respubliką, nurodė, kad vertinant, ar nacionalinėje byloje buvo tinkamai įvykdyta teisė į pakankamą proceso kokybę, reikėjo atkreipti dėmesį į tai, ar buvo suteikta galimybė suinteresuotoms šalims, įskaitant pačius vaikus, kuriems bylos nagrinėjimo metu buvo 11, 12, 13 m., nebuvo sudaryta galimybė teisme išreikšti savo nuomonę. Tai reiškia, kad vaiko nuomonė ir galimybė būti išklausytam gali būti reikšminga proceso dalis, priklausomai nuo bylos aplinkybių, tad teismas konstatavo, kad nacionaliniai teismai nesiėmė jokių priemonių siekdami užtikrinti vaiko nuomonės išklauskimą teisme⁴¹. Taip pat EŽTT 2015 m. rugsėjo 3 d.

³⁶ „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

³⁷ *Ibid.*

³⁸ „General Comment No. 12 The right of the child to be heard“, UNHCR, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>

³⁹ „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

⁴⁰ „Europos Sąjungos vaiko teisių strategija“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF

⁴¹ „2007 m. rugsėjo 21 d. sprendimas Havelka ir kiti prieš Čekijos Respubliką, peticijos Nr. 23499/06, par. 62“, HUDOC žiūrėta 2025 m. kovo 19 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-81271%22%22%7D>

sprendimu byloje *M. ir M. prieš Kroatiją*, konstatuojama, pabrėžiant Konvencijoje įtvirtintus principus ir valstybių įsipareigojimus, vaiko interesai ir jo nuomonė yra reikšmingi šeimos teisių byloje. Konkrečiai šioje byloje teismas pasisakė, kad svarbus ne tik formalus vaiko dalyvavimas, bet ir vaiko aiškiai išreikštas noras gyventi su vienu iš tėvų bei jo nuomonės reikšmė turėjo būti tinkamai įvertinta nacionaliniuose procesuose⁴². Tuo tarpu EŽTT 2003 m. liepos 8 d. byloje *Sahin prieš Vokietiją*, pasisakė, kad nacionaliniai teismai įvertina visas byloje esančias aplinkybes ir patys sprendžia dėl vaiko nuomonės išklausymo, nėra įpareigojimo vaiko nuomonę išklausti visada, tačiau sprendimas dėl vaiko nuomonės išklausymo turi būti priimamas įvertinus bylos aplinkybių visumą ir atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą⁴³. Nagrinėjant EŽTT jurisprudenciją darytina išvada, kad EŽTT formuoja praktiką, jog vaikui turėtų būti suteikiama galimybė išsakyti savo nuomonę ir ši vaiko teisė turėtų būti įgyvendinama ne tik formaliai, taip pat atkreiptinas dėmesys, kad prieš priimant sprendimą dėl vaiko nuomonės išklausymo nacionaliniai teismai turi įvertinti visas bylos aplinkybes.

Nagrinėjant tarptautinius teisės aktus, pastebima, kad visuose teisės aktuose minima, jog vaiko nuomonė turi būti išklausyta atsižvelgiant į vaiko brandą ir gebėjimą suformuluoti savo nuomonę. Nors kai kurios jurisdikcijos pageidauja nurodyti vaiko amžių, nuo kurio vaikas laikomas galinčiu išsakyti savo nuomonę, tačiau Konvencijoje numatoma, kad kiekvienu konkrečiu atveju būtų nustatoma ir įvertinama vaiko branda⁴⁴. Pabrėžiama, kad tik Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo⁴⁵, įtvirtinta pareiga teismui vaiką, jam suprantama kalba, informuoti apie priimtą sprendimą, sprendžiant su vaiku susijusius klausimus ypač jei buvo išklausyta vaiko nuomonė ir nebuvo į ją atsižvelgta. Ši nuostata rodo, kad svarbus ne vien vaiko teisės, būti išklausytam, įgyvendinimas, tačiau ir vaiko informavimas apie priimtą sprendimą, jam suprantama kalba ir tinkama forma, ypač paaiškinimą dėl kokių priežasčių nebuvo atsižvelgta į jo norus.

Apibendrinant tarptautinių teisės aktų nuostatas ir teismų praktikos analizę, susijusią su vaiko nuomonės išklausymu, pastebima, kad trūksta konkretaus vaiko nuomonės išklausymo proceso reglamentavimo, bei neretai yra nagrinėjamos byloje esančios aplinkybės, tačiau vaiko nuomonė ne visada yra viena iš svarbių aplinkybių. Svarbu paminėti, kad nagrinėjant tarptautinius

⁴² „2015 m. rugsėjo 3 d. sprendimas byloje *M. ir M. prieš Kroatiją*“, HUDOC žiūrėta 2025 m. kovo 19 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-156522%22}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156522%22})

⁴³ „2003 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Sahin prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 30943/96, 73 punktas“, HUDOC žiūrėta 2025 m. kovo 19 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61194%22}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61194%22})

⁴⁴ „General Comment No. 12 The right of the child to be heard“, UNHCR, žiūrėta 2025 m. kovo 19 d., <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>

⁴⁵ „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe, žiūrėta 2025 m. kovo 19 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

teisės aktus nustatyta, kad apie vaiko informavimą išklausus jo nuomonę, yra užsiminama tik fragmentiškai viename teisiniame dokumente.

1.2. Vaiko nuomonės išklausymo teisinis reguliavimas Lietuvoje

Vaikas yra žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus kai LR įstatymai numato kitaip.⁴⁶ Visi vaikai turi teisę būti išklaustyti nepriklausomai nuo jų amžiaus, tautybės, lyties ar kitų veiksnių. Vaiko nuomonės išklausymo teisė neprieštarauja vaiko teisei į apsaugą. Pasak O. Intės, J. Sondaitės ir A. Tvaronavičienės (2023) vaiko įtraukimas ir išklausymas – esminis vaiko teisėmis grįsto požiūrio į darbą su vaikais pagrindas, kurio tikslas – priimti sprendimus, geriausiai atitinkančius vaiko interesus ir poreikius, užtikrinti reikiamą ir efektyvią vaiko teisių apsaugą⁴⁷.

Su vaikų interesais susiję klausimai yra reglamentuojami įvairiuose nacionaliniuose teisės aktuose. LR civilinio kodekso (toliau – CK) 3.164 straipsnio 1 dalyje⁴⁸ ir LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo⁴⁹ 11 straipsnyje numatytas įpareigojimas išklaudyti vaiko nuomonę: „Kai sprendžiamas bet koks su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, - per atstovą ir priimant sprendimą į jo norus turi būti atsižvelgiama, jei tai neprieštarauja vaiko interesams. <...>“⁵⁰. Kadangi minėtose teisės normose, nėra nurodyti konkretūs įpareigojami jas vykdyti asmenys (tėvai, giminaičiai, pedagogai ar kt.) ar institucijos (vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, teismai ir kt.) preziumuojama, kad šios teisės normos galioja absoliučiai visiems asmenims ir institucijoms, kurie sprendžia su vaiku susijusius klausimus. Tuo tarpu LR CK 3.177 straipsnyje⁵¹ pareiga išklaudyti vaiko nuomonę yra įtvirtinta tiesiogiai teismui: „Teismas, nagrinėdamas ginčus dėl vaikų, privalo išklaudyti vaiką, sugebantį išreikšti savo pažiūras, ir išsiaiškinti vaiko norus“. Pastebima, kad LAT pažymėjo, jog įstatymų leidėjas įtvirtina vaiko teisę dalyvauti priimant sprendimą, nurodydamas, kad priimant sprendimą būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę. Į vaiko norą gali būti neatsižvelgiama tuo atveju, kai vaiko noras prieštarauja jo interesams (CK 3.174 straipsnio 2 dalis, CPK 380

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infollex žiūrėta 20205 m., kovo 19 d., <https://www.infollex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁴⁷ O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), 11-12, <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.164 straipsnio 1 dalis, (Vilnius: Saulelė, 2020), 139.

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infollex žiūrėta 2025 m., kovo 19 d., <https://www.infollex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.177 str., III knyga, (Vilnius: Saulelė, 2020), 142.

straipsnio 1 dalis)⁵², taip pat atkreiptinas dėmesys, kad vertinant išsakytą vaiko nuomonę svarbu išsiaiškinti aplinkybes lemiančias vaiko išsakomą norą t.y. ištirti esamas aplinkybes ar vaikui nėra daroma įtaka⁵³.

LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 7 dalyje⁵⁴ įtvirtinta, kad tėvai ir vaiko įstatyminiai atstovai priimdami sprendimus turi išklausti vaiko nuomonę ir į ją atsižvelgti, o to paties įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje⁵⁵ pareiga išklausti vaiko nuomonę įtvirtinta konkrečiai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Nagrinėjamuose teisės aktų nuostatuose nustatyta, kad sprendžiant visus klausimus, kurie yra susiję su vaiku, privaloma išklausti vaiko nuomonę. Tačiau LR CK yra išskiriami tik ginčų dėl vaiko gyvenamosios vietos klausimai. LR CK 3.174 straipsnio 2 dalyje⁵⁶ numatyta, kad: „Teismas ginčą išsprendžia vadovaudamasis vaiko interesais, atsižvelgdamas į vaiko norą. <.....>“. Atkreiptinas dėmesys, kad remiantis LR CK 3.169 straipsnio⁵⁷ nuostata, galima daryti išvadą, kad vaiko nuomonės išklauskymas nėra privalomas, kol dėl sprendžiamo, su vaiku susijusio klausimo ir (ar) nekyla ginčas.

Analizuojant teismų praktiką nustatyta, kad vaiko nuomonės išklausymo pareigos nevykdymas gali būti vertinimas, kaip objektyvi aplinkybė panaikinti priimtą sprendimą ir bylą grąžinti nagrinėti iš naujo⁵⁸. Kasacinis teismas 2019 m., civilinėje byloje Nr. e3K-3-308-969/2019 yra išaiškinęs, kad „Nepriklausomai nuo to, ar byla dėl leidimo paimti vaiką iš tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą būtų nagrinėjama rašytinio ar žodinio proceso tvarka, teismas negali apsiriboti vien tik formaliųjų požymių (procedūrinių aspektų, susijusių su grėsmės lygio nustatymu) patikrinimu, bet turi iš esmės patikrinti ir įvertinti taip pat ir faktines konkrečiu atveju susiklosčiusias aplinkybes – t. y. faktinę situaciją tiek vaiko paėmimo iš jo tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą momentu, tiek ir bylos nagrinėjimo teisme metu. Atsižvelgiant į tai, byla dėl leidimo paimti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą galėtų būti nagrinėjama rašytinio proceso tvarka

⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-04-21 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014“, E-teismai žiūrėta 2025 m. balandžio 2 d., <https://eteismai.lt/byla/90380136711964/3K-3-202/2014>.

⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-02-08 sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-3-41/2010“, E-teismai žiūrėta 2025 m. balandžio 2 d., <https://eteismai.lt/byla/167466763113685/3K-3-41/2010>.

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infollex žiūrėta 2025 m., balandžio 2 d., <https://www.infollex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.174 straipsnio, 2 dalis, (Vilnius: Saulelė, 2020), 141.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.169 straipsnis, (Vilnius: Saulelė, 2020), 140.

⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo civilinė byla Nr. e3K-3-308-969/2019“, E-teismai žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=2bf4ec16-0a7c-49b0-81ac-60f4aff8f4c8>.

tik išimtiniais atvejais, kai iš pareiškėjo teismui pateiktų duomenų ir įrodymų visiškai aiški konkrečiu atveju susiklosčiusi faktinė situacija, tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą ir paties vaiko, sugebančio suformuluoti savo nuomonę, pozicija dėl vaiko paėmimo.⁵⁹ Kasacinis teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-502-916/2016, yra pasisakęs, kad teismas nagrinėdamas bylą, turėtų siekti vaiko nuomonę išklausti tiesiogiai, jei jo amžius ir branda leidžia jam suformuluoti atsakymus, o prieš teismo posėdį Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atsakingas skyrius, turėtų pateikti teismui išsamią išvadą, apie vaiko gebėjimą išsakyti savo nuomonę teisme⁶⁰. Tačiau teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. e3K-3-174-943/2024 pažymėjo, kad Vaiko teisių konvencijos tekste nėra tiesiogiai nurodyta būtina vaiko nuomonės išklauskimo forma (gali būti tiesiogiai arba per atstovą). Vaiko nuomonės išklauskimo forma, vieta nėra esminė, jei visuma faktinių aplinkybių rodo, kad vaikas savo nuomonę išsakė laisva valia⁶¹. Tuo atveju, kai vaiko nuomonė yra išklauskoma teisme, jam turėtų būti užduodami netiesioginiai klausimai, o klausimai, kurie padėtų išsiaiškinti vaiko santykius su tėvais, jų ryšį, vaiko poreikius ir kitas aplinkybes, kurios padėtų identifikuoti pagrindinius vaiko poreikius⁶². Taip pat teismas nurodo, kad pasitaiko atvejų, kai vaiko nuomonės išklauskimo prievolė, vykdoma reikalaujant vaiko pateikti savo nuomonę raštu, tačiau kasacinio teismo vertinimu yra neleistina, nes tokiu būdu atsakomybė, dėl sprendimo priėmimo yra perkeliama vaikui⁶³. Tačiau pažymėtina, kad pasak kasacinio teismo, teismas išklauskęs vaiko nuomonę ir nustatęs, kad vaiko norai neatitinka jo geriausių interesų arba juos pažeidžia, bei priima sprendimą, kuris neatitinka vaiko norų, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, turėtų informuoti vaiką jam suprantama kalba apie tokio teismo sprendimo priežastis⁶⁴. Atkreiptinas dėmesys, kad jei teismas bylos nagrinėjimo metu neįsklauso vaiko nuomonės nei tiesiogiai, nei per Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, ar kitą kompetentingą instituciją, bei nenurodo priežasčių, kodėl vaiko nuomonė nebuvo išklaudyta bylos nagrinėjimo metu, gali būti laikoma pagrindu konstatuoti, jog vaiko ir jo tėvų interesai įtvirtinti EŽTK 6 ir 8 straipsniuose, VTK 12 straipsnyje ir VTAPI 4 straipsnio 11 dalyje, yra pažeidžiami⁶⁵. Tai leidžia

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. 3K-3-502-916/2016“, LITEKO žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c98317b5-f0fd-4ed1-8f74-f7095a69bf23>.

⁶¹ „Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. e3K-3-174-943/2024“, LITEKO žiūrėta 2025 m., balandžio 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5cfa5bc9-3ec6-459c-b49a-3acf407918b2>.

⁶² „Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. 3K-3-502-916/2016“, LITEKO žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c98317b5-f0fd-4ed1-8f74-f7095a69bf23>.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausias teismas civilinė byla Nr. e3K-3-308-969/2019“, LITEKO žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2bf4ec16-0a7c-49b0-81ac-60f4aff8f4c8>.

daryti išvadą, kad LAT yra formuojama praktika, kad išklausus vaiko nuomonę, privaloma apie priimtą sprendimą informuoti vaiką.

Taip pat LR CK yra išskiriamas klausimas susijęs su vaiko įvaikinimu. LR CK 3.215 straipsnio 1 dalyje⁶⁶ numatyta, kad: „Kai įvaikinamas dešimties metų sulaukęs vaikas, būtinas jo rašytinis sutikimas <....>“. To paties straipsnio 2 dalyje reglamentuojamas vaiko nuomonės išklausymas, kai vaikas nėra sulaukęs dešimties metų. Šiame teisės akto straipsnyje ne tik išskiriamas vaiko amžius, nuo kurio vaikas pateikdamas savo nuomonę turi duoti sutikimą, bet ir būdas, kaip vaikas turi išreikšti sutikimą.

Nagrinėjant nacionalinius teisės aktus, pastebima, kad vaiko nuomonės išklausymo būdai ir specialistai išklausantys vaiko nuomonę neminimi, o pats vaiko nuomonės išklausymo procesas nėra aiškiai reglamentuotas. Pastebėta, kad dažniausiai įvardintos institucijos, kurios privalo išklausti vaiko nuomonę, tačiau konkretūs specialistai dažnu atveju nėra nurodomi, nėra nustatyti ir šiam veiksmui atlikti būtina specialistų kvalifikacija. LR Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 380 straipsnio 2 dalis⁶⁷ įvirtinta vaiko nuomonės išklausymo būdus: žodžiu, raštu, kitais vaiko pasirinktais būdais. O LR VTAPI 36 straipsnio 1 dalyje⁶⁸ numatyta, kad jei vaikas turi specialiųjų poreikių, raidos ir (ar) kitų sutrikimų, jo nuomonę pagal poreikį išklauso psichologas.

Nacionaliniuose teisės aktuose pagrindinis subjektas, kuris privalo išklausti vaiko nuomonę, spręsdamas su juo susijusius klausimus, yra teismas. Apžvelgiant tiek nacionalinius teisės aktus, tiek teismų praktiką nustatyta, kad vaiko nuomonės išklausymo būdas ir vieta nėra esminiai, nors kai kuriais atvejais, gali būti objektyviomis priežastimis panaikinti priimtą sprendimą, ypač jei vaiko nuomonė buvo išklausoma netiesiogiai teisme ir ji skyrėsi⁶⁹. Nagrinėjant nacionalinius teisės aktus pastebima, kad vaiko nuomonės išklausymo procesas reglamentuojamas fragmentiškai, nėra numatytos aiškos pareigybės ar asmens išklausančio vaiko nuomonę kvalifikacija. Atliekant teisės aktų ir teisminės praktikos analizę nustatyta, kad vaiko nuomone vadovaujamasi ir sprendimas priimamas atsižvelgiant į vaiko norus, jei tai neprieštarauja geriausiems vaiko interesams. Tačiau nagrinėjant minėtus dokumentus, nustatyta, kad fragmentiškai užsimenama apie vaiko informavimą, jam suprantama kalba, apie priimto sprendimo priežastis, kai sprendimas neatitiko vaiko noro.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.215 straipsnio, 2 dalis, (Vilnius: Saulelė, 2020), 151.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 380 straipsnio 2 dalis, (Vilnius: Saulelė, 2020), 159.

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infollex žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., <https://www.infollex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. e3K-3-174-943/2024“, LITEKO žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5cfa5bc9-3ec6-459c-b49a-3acf407918b2>.

1.3. Vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo principai nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu

Išnagrinėjus vaiko teisės būti išklausytam teisinį reguliavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, nustatytini ir vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo principai. Tiek nacionalinėje teisėje, tiek tarptautinėje teisėje akcentuojamas vaiko interesų užtikrinimas įgyvendinant vaiko teisę būti išklausytam.

LAT nutartyje, kuria byla grąžinta nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui, pažymėjo, kad tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai teisės aktai įtvirtina nuostatą, kad sprendžiant ginčus dėl vaikų, būtina išsiaiškinti vaiko pažiūras ir norus jį liečiančiu klausimu, nepriklausomai nuo vaiko amžiaus, svarbu, kad vaikas sugebėtų suformuluoti savo pažiūras. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad CK ir Konvencijoje yra nustatytos kelios sąlygos vaikui dalyvauti ginant savo paties teises: pirma, visais su jo interesais susijusiais klausimais vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, – per atstovą; antra, į vaiko norus būtina atsižvelgti, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams. Kasacinis teismas pažymėjo, jog EŽTT ir kasacinio teismo jurisprudencija suponuoja išvadą, kad kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi teisę pasirinkti bet kurią iš paminėtų vaiko išklausymo formų, kuri leistų užtikrinti vaikui geriausią būdą laisvai ir nevaržomai išreikšti savo požiūrį. LAT nurodė, kad vaiko teisė būti išklausytam yra fundamentali, tačiau neabsoliuti, vaiko nuomonė turi būti vertinama kartu su kitomis bylai reikšmingomis aplinkybėmis, o sprendžiant gyvenamosios vietos nustatymo klausimą ji nėra vienintelė lemianti aplinkybė.⁷⁰

Pasak O. Intės, J. Sondaitės ir A. Tvaronavičienės⁷¹ išskiriami šie vaiko dalyvavimo ir vaiko nuomonės išklausymo principai: lygiateisiškumas, skaidrumas, savanoriškumas, pagarba, atlikimas laiku ir aktualumas, neformalumas, saugumas, kvalifikuota specialisto veikla ir atskaitingumas vaikui. Tuo tarpu užsienio mokslininkai, akcentuodami, kad vaiko nuomonės išklausymo procesas turėtų būti ne formalus procesas ir vaikai turėtų būti aktyvūs proceso dalyviai, išskiria šiuos pagrindinius principus: informatyvumas, lankstumas, savarankiškumas ir pripažinimas⁷².

70 „Lietuvos Aukščiausio Teismo 2016 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502-916/2016“, E-teismai žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/271619543645987/3K-3-502-916/2016>.

71 O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), 15-17, <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

72 R. K. Olsen, „Key factors for child participation – an empowerment model for active inclusion in participatory processes“, Educational Psychology, (2023), <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1247483/full> ir D. L. Howard, „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“,

Visų pirma siekiant užtikrinti vaiko dalyvavimą ir užtikrinti jo nuomonės išsakymą labai svarbu sudaryti saugią ir palaikančią aplinką, kurioje vaikas galėtų laisvai išreikšti savo mintis⁷³. Vienas iš plačiausiai taikomų teorinių modelių, aiškinančių vaikų dalyvavimo ir išklausymo sąlygas, yra Laura Lundy (2007) modelis, kuriame išskiriamos keturios būtinos prielaidos – principai: erdvė, balsas, auditorija ir įtaka. „Erdvės“ principas tiesiogiai siejamas su saugios aplinkos kūrimu – vaikas turi turėti ne tik fizinę bet ir emociškai saugią erdvę, kurioje galėtų išsakyti savo nuomonę. Tai reiškia, kad specialistas turi sąmoningai kurti pasitikėjimu grįstą santykį, kuriame vaikas jaustųsi priimtas ir vertinamas. „Auditorijos“ principas pabrėžia suaugusiojo vaidmenį – nepakanka sudaryti galimybę kalbėti, būtina aktyviai klausytis ir parodyti, kad vaiko nuomonė yra svarbi.⁷⁴ Šis principas leidžia daryti išvadą, kad saugios ir emociškai palankios aplinkos kūrimas didžiąja dalimi priklauso nuo specialisto kompetencijų, kuris išklauso vaiko nuomonę. Labai svarbu akcentuoti, kad yra ypač svarbus specialistų (mediatorių, psichologų ar kt.) pasirengimas dirbti su vaikais, jų gebėjimas tinkamai komunikuoti su vaikais atsižvelgiant į jų amžių ir brandą⁷⁵.

Lygiateisiškumo ir aktualumo principai įtvirtinti tiek nacionaliniuose tiek tarptautiniuose teisės aktuose. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme⁷⁶, LR CK⁷⁷, JT Vaiko teisių konvencijoje⁷⁸ numatyta, kad vaiko gebančio suformuoti savo pažiūras, nuomonę privaloma išklausti sprendžiant su vaiku susijusius klausimus. Nors teisės aktuose ir yra reglamentuojama vaiko teisė būti išklausytu, mokslininkai pabrėžia, kad ši vaiko teisė turi būti ne tik formali, tačiau

Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

⁷³ D. L. Howard „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

⁷⁴ L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, British Educational Research Journal, (2007):931 ., <https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf>

⁷⁵ D. L. Howard „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

⁷⁶ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infollex žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://www.infollex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos Civilinio kodeksas“, Infollex žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://www.infollex.lt/ta/100228>

⁷⁸ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, TAR žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

ir vaikas turi būti aktyvus proceso dalyvis⁷⁹. Remiantis anksčiau minimais teisės aktais nėra nurodyta vaiko amžiaus riba, nuo kokio amžiaus vaiko nuomonė gali būti išklausyta. Taip pat aiškiai reglamentuota pareiga išklausyti vaiko nuomonę, kai yra sprendžiamas su juo susijęs klausimas. Šis principas įtvirtintas ir Europos konvencijoje dėl vaiko teisių įgyvendinimo⁸⁰. Tame pačiame teisės akte įtvirtinus pareigą išklausyti vaiko nuomonę kai yra nagrinėjama byla susijusiu su vaiku, yra įtvirtintas ir skaidrumo principas numatant, kad vaikas turi teisę būti informuotas apie vykstantį procesą, bei išreikšti savo nuomonę nagrinėjamoje byloje. Mokslininkai ypač akcentuoja informacijos, apie procesą, pateikimo vaikui svarbą⁸¹. Informacijos teikimas vaikui yra esminė sąlyga užtikrinant prasmingą ir autentišką jo dalyvavimą nuomonės išklausymo procese. Vaiko gebėjimas išreikšti savo požiūrį ir aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo tiesiogiai priklauso nuo to, kiek jis supranta situaciją, jos kontekstą bei galimas pasekmes. Todėl informacijos prieinamumas laikomas vienu iš pagrindinių kokybiško vaiko dalyvavimo elementų. Tai pagrindžia anksčiau minėtas Lundy sukurtas modelis, kuriame pabrėžiama, kad vaiko balsas gali būti išgirstas tik tada, kai jam sudaromos sąlygos suprasti situaciją. Lundy teigia, kad vaiko teisė turėti erdvę ir balsą yra neatsiejama nuo teisės į informaciją, nes tik informuotas vaikas gali prasmingai dalyvauti ir išreikšti savo nuomonę⁸². Tai atskleidžia ir patvirtina Anne Barlow ir Jan Ewing atliktas empirinis tyrimas, kurio metu, tyrime dalyvavę jaunuoliai palankiai vertino vaiko nuomonės išklausymo procesą mediacijoje, bei nurodė, kad jei informaciją jie būtų gavę anksčiau, jiems būtų lengviau suprasti vykstančius procesus, bei nurodė, kad geresnis situacijos suvokimas ir dalyvavimas vaiką įtraukiančioje mediacijoje suteikia pagrindą jaustis saugiau⁸³. Pažymėtina, kad tinkamas vaiko įtraukimas į mediacijos procesą, su juo susijusių sprendimų priėmimo procese, išsamios informacijos vaikui suteikimas užtikrina jo lygiavertį dalyvavimą procese⁸⁴. Tai rodo, kad informacija yra svarbi ne tik kognityviniu, bet ir emociniu aspektu.

Savanoriškumo principas nacionaliniuose teisės aktuose yra įtvirtintas netiesiogiai, o tarptautinės teisės aktuose – tiesiogiai. Nagrinėjant nacionalinius teisės aktus pastebima, kad yra

⁷⁹ R. K. Olsen, „Key factors for child participation – an empowerment model for active inclusion in participatory processes“, Educational Psychology, (2023) <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1247483/full>

⁸⁰ „Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo“, Council of Europe žiūrėta 2025 m., balandžio 9 d., <https://rm.coe.int/european-convention-on-the-exercise-of-children-s-rights/1680a40f72>

⁸¹ Rita Karoline Olsen 2023 m., Deidra L. Howard 2018 m., ir Anne Barlow, Jan Ewing 2024 m.

⁸² L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, British Educational Research Journal, (2007):931 ., <https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf>

⁸³ A. Barlow, J. Ewing, „Children’s voices, family disputes and child-inclusive mediation“ (Bristol: University of Bristol, 2024) 27-32.

⁸⁴ R. K. Olsen, „Key factors for child participation – an empowerment model for active inclusion in participatory processes“, Educational Psychology, (2023) <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1247483/full>

išreiškiama pareiga teismui, šeimos nariams ir kitiems subjektams užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam, tad darytina išvada, kad vaikas remdamasis savanoriškumo principu pats gali nuspręsti išsakyti savo nuomonę sprendžiant su juo susijusius klausimus ar ne. Tuo tarpu pagal Europos Tarybos gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo⁸⁵ *Expressis verbis* yra įtvirtinta, kad vaiko teisė būti išklausytam yra teisė, o ne pareiga vaikui. Žvelgiant iš praktinės pusės, mokslininkų teigimu, labai svarbu užtikrinti lankstų, vaiko dalyvavimo nuomonės išklausymo procese, modelį. Taikant savanoriškumo principą vaikui turi būti sudaroma erdvė, leidžianti pačiam pasirinkti, koku mastu nori dalyvauti⁸⁶.

Atliekant neformalumo principo taikymo, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, analizę, pastebėta spraga. Pasak A. Tvaronavičienės, O. Intės ir J. Sondaitės⁸⁷ neformalumo principas – taikomi metodai ir formos, kurie atitinka vaiko amžių ir brandą, emocinę būseną ir yra taikomi siekiant ne tik išgirsti nuomonę, bet pirmiausia – padėti jam ją pateikti. Remiantis L. Lundy vaiko nuomonės išklausymo modeliu pažymėtina, kad sukuriama erdvė/ aplinka turėtų būti ne tik saugi, bet ir neformali, kurioje vaikas galėtų kalbėti laisvai⁸⁸. Tačiau apžvelgiant nacionalinę teisinę bazę pastebėta, kad vaiko nuomonės išklausymo būdai ir metodai yra reglamentuoti fragmentiškai. Pagal LR CPK⁸⁹ yra įtvirtinti vaiko nuomonės išklausymo būdai: žodžiu, raštu, kitais vaiko pasirinktais būdais. Tuo tarpu nagrinėjant tarptautinę teisinę bazę, pastebėta kad Europos Tarybos gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo⁹⁰ šis principas yra įtvirtintas tiesiogiai. Šio teisės akto 44 straipsnyje numatyta kad: išklausant vaiko nuomonę naudojamos priemonės turėtų būti pritaikytos prie vaiko supratimo lygio ir gebėjimo bendrauti bei turėtų būti atsižvelgta į bylos aplinkybes.⁹¹ Su vaikais turėtų būti pasitarta, koku būdu jie norėtų būti išklausyti. Atsižvelgiant

⁸⁵ „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

⁸⁶ D. L. Howard „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

⁸⁷ O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), 14-15, <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

⁸⁸ L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, British Educational Research Journal, (2007):931 ., <https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf>

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, Infolex žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁹⁰ „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

į tai, manytina, kad tarptautiniu lygmeniu neformalumo principas yra tik aiškiai reglamentuotas ir įgyvendinimas.

Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo⁹², įtvirtinta pareiga teismui vaiką, jam suprantama kalba, informuoti apie priimtą sprendimą, sprendžiant su vaiku susijusius klausimus ypač jei buvo išklausyta vaiko nuomonė ir nebuvo į ją atsižvelgta. Grįžtamojo ryšio svarbą akcentuoja ir mokslininkai⁹³. Moksliniuose šaltiniuose pabrėžiama, kad vaiko nuomonė turėtų būti ne tik išklausyta, įvertinta, tačiau labai svarbu, jog vaikas būtų informuojamas apie priimtą sprendimą, ypač tais atvejais kai nėra atsižvelgiama į jo nuomonę, vaikui turėtų būti paaiškinamos priežastys⁹⁴. Tad atskaitingumo vaikui principas yra įtvirtintas tik tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose ir moksliniuose šaltiniuose, tačiau nacionalinėje teisėje šis principas nėra reglamentuotas.

Nagrinėjant vaiko teisės būti išklausytam principų įgyvendinimą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, pastebėta, kad pagarbos ir saugumo principai nėra įtvirtinti. Kvalifikuoto specialisto veikla yra reglamentuota labai fragmentiškai tik LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje⁹⁵ numatyta, kad jei vaikas turi specialiųjų poreikių, raidos ir (ar) kitų sutrikimų, jo nuomonę pagal poreikį išklauso psichologas. Tuo tarpu atliktų empirinių tyrimų metu išskirtos rekomendacijos, kurios tiesiogiai susijusios su specialistų, išklausančių vaikų nuomone, kompetencijomis ir susijusios su aiškia proceso metodika⁹⁶. Tad darytina išvada, kad tiek nacionaliniu tiek tarptautiniu lygiu, vis dar trūksta konkretaus vaiko teisės būti išklausytam principų įgyvendinimo reglamentavimo, bei aiškių parengtų metodikų. Nagrinėjant nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus nėra aiškūs vaiko nuomonės išklausymo būdai, metodai taip pat nėra aiškūs kvalifikacijos reikalavimai asmenims, kurie galėtų išklausti vaiko nuomonę, pasigendama konkretaus vaiko nuomonės išklausymo proceso reglamentavimo.

⁹² „Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo“, Council of Europe žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

⁹³ L. Lundy 2007 m., ir Deidra L. Howard 2018 m.

⁹⁴ L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, British Educational Research Journal, (2007):931 ., <https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf>

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infolex, žiūrėta 2024 m. vasario 4 d., <https://www.infolex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>

⁹⁶ A. Barlow ir J. Ewing 2024 m., D. L. Howard 2018 m., I. Tamutienė ir V. Kirka 2026 m.

1.4. Vaiko nuomonės išklausymo reikšmė

Kaip ir analizuojama ankstesniuose skyriuose, vaiko nuomonės išklausymo reikšmę įtvirtina daugelis įstatymų, ji yra apžvelgiama daugelyje mokslinių straipsnių ir tyrimų, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad vaiko nuomonės išklausymas svarbus ne tik teisiškai, bet tai ir psichologiškai⁹⁷. Moksliniai tyrimai rodo, kad vaikų įtraukimas į sprendimų priėmimą ir jų nuomonės gerbimas yra susijęs su aukštesne saviverte, geresniais socialiniais įgūdžiais bei didesne psichologine gerove⁹⁸. Vaiko nuomonės išklausymas pirmiausia yra vaiko teisė, o ne tik proceso priemonė. Tai aiškiai įtvirtinta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje 12 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi teisę jas laisvai reikšti visais jį liečiančiais klausimais, o į tas pažiūras turi būti tinkamai atsižvelgiama pagal jo amžių, brandą ir gebėjimą iš sakyti savo nuomonę⁹⁹. Ši Konvencijos norma reiškia, kad vaikas turi būti aktyvus proceso dalyvis, laisvai išsakydamas savo nuomonę, o valstybės privalo užtikrinti visus įrankius ir procesus, kad ši vaiko teisė būtų įgyvendinta. Taip pat pažymėtina, kad Bendrajame komentare Nr. 12 akcentuojama, kad „ši nuostata taikoma visiems su vaiku susijusiems teisminiams procesams, įskaitant, bet neapsiribojant procesais, susijusiems su atskyrimu nuo tėvų, globa, įvaikinimu, įstatymus pažeidusiais vaikais, fizinio ar psichologinio smurto, seksualinės prievartos ir kitų nusikaltimų vaikais aukomis, sveikatos priežiūra, socialiniu draudimu, nelydimais vaikais, prieglobsčio siekiančiais ir pabėgėliais vaikais, ginkluotų konfliktų ir kitų ekstremalių situacijų aukomis“¹⁰⁰. Taip pat pažymėtina, kad ne tik vaiko šeima, tačiau ir pats vaikas yra svarbi sprendimo priėmimo dalis. Remiantis EŽTT praktika, nustatyta, kad sprendimų priėmimo procesas turi būti sąžiningas ir sudaryti realią galimybę suinteresuotiems asmenims dalyvauti procese. Taip pat pažymėtina, kad vaiko neišklausymas gali sudaryti procesinius trūkumus ir (ar) netinkamas vaiko tėvų ir vaiko įtraukimas į sprendimų priėmimą gali lemti Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą¹⁰¹.

⁹⁷ O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), 21-23, <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

⁹⁸ Kränzl-Nagl, R., & Zartler, U., „Children’s participation in school and community“ European Journal of Education (2010): 164 https://nmd.bg/wp-content/uploads/2013/02/Routledge-A_Handbook_for_Children_and_Young_Peoples_Participation.pdf#page=187 ir González, M., Gras, M. E., Malo, S., Navarro, D., Casas, F., & Aligué, M. „Adolescents’ perspective on their participation in decision making“, Child Indicators Research (2015) <https://link-springer-com.skaitykla.mruni.eu/article/10.1007/s12187-014-9281-3>

⁹⁹ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, E-teismai žiūrėta 2025 m. balandžio 12., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

¹⁰⁰ „Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklausytam“, VTAKI žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

¹⁰¹ „EŽTT 2015 m. rugsėjo 3 d. sprendimas byloje M. ir M. prieš Kroatiją“, HUDOC žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:%22001-156522%22}>.

Šiame kontekste svarbi ir Bowlby prierašumo teorija, pabrėžianti saugaus emocinio ryšio su tėvais reikšmę vaiko raidai¹⁰². Jautrus ir į vaiko poreikius reaguojantis suaugusiųjų elgesys, įskaitant vaiko nuomonės išklausymą, stiprina saugų prierašumą ir pasitikėjimą tėvais. Vaikai, patiriantys saugų prierašumą, yra labiau linkę atvirai reikšti savo jausmus bei nuomonę ir lengviau prisitaiko prie šeimos pokyčių. Psichologai pažymi, kad vaiko nuomonės išklausymas stiprina jų savivertę ir pasitikėjimą savimi. Kai vaikai jaučia, kad jų nuomonė yra svarbi, tai skatina jų asmeninį ir socialinį vystymąsi, o taip pat mažina nerimo ir streso lygį. Taip pat pastebima, kad vaiko nuomonės išklausymas padeda ugdyti svarbius socialinius įgūdžius, tokius kaip empatija, pagarba kitiems¹⁰³ bei padeda ugdyti vaikų atsakomybę, o tai svarbu vaikų asmeniniam ugdymuisi, kas turi įtakos jų savarankiškumui¹⁰⁴.

Ne mažiau svarbus yra emocinio saugumo aspektas. Tėvų konfliktai vaikui dažnai sukelia stiprų stresą, nerimą, nesaugumo jausmą bei lojalumo konfliktą tarp tėvų. Tokiose situacijose vaiko nuomonės išklausymas gali veikti kaip apsauginis psichologinis veiksnys, mažinantis bejėgiškumo jausmą ir padedantis vaikui geriau suprasti situaciją. Tyrimai rodo, kad vaikai, kurie jaučiasi įtraukti į su jais susijusius sprendimus, patiria mažesnę nerimą ir didesnę situacijos kontrolės jausmą¹⁰⁵. Priešingai, kai vaikas nėra išklausomas, gali stiprėti jo emocinis nesaugumas, atsirasti bejėgiškumo ar net kaltės jausmas dėl tėvų konflikto, o tai ilgainiui gali neigiamai paveikti jo psichologinę raidą.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko nuomonės išklausymas tėvų mediacijos metu atlieka daugialypę psichologinę funkciją: jis stiprina vaiko savivertę, mažina stresą ir nerimą, padeda formuoti saugų prierašumą, ugdo emocijų reguliavimo ir socialinius įgūdžius bei suteikia vaikui kontrolės ir saugumo jausmą sudėtingoje šeimos situacijoje. Todėl vaiko įtraukimas į mediacijos procesą turėtų būti laikomas ne tik teisine pareiga, bet ir esmine psichologinės pagalbos vaikui forma.

1.5. Vaiko nuomonės išklausymo praktinis įgyvendinimas

¹⁰² Bowlby, J., „A secure base: Parent-child attachment and healthy human development“ Basic Books (1988): 39-58, [https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/DE/CURR_M4-A13_Bowlby_\(EN-only\)_20170920_DE_final.pdf](https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/DE/CURR_M4-A13_Bowlby_(EN-only)_20170920_DE_final.pdf)

¹⁰³ Clark, Moss, „Listening to Children: A Practical Approach to Listening to Children in Early Childhood Education“ SFU Educational Review (2019) https://www.researchgate.net/publication/334861998_Listening_to_Young_Children_A_Mosaic_approach

¹⁰⁴ L. Lundy, „The Power of Listening: Children's Perspectives and Participation“ Practice (2007) https://www.researchgate.net/publication/326350739_Space_Voice_Audience_and_Influence_The_Lundy_Model_of_Participation_2007_in_Child_Welfare_Practice

¹⁰⁵ Cashmore, J., „Promoting the participation of children and young people in care. Child Abuse & Neglect“, Social Policy Research centre (2002) <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0145213402003538>

Nors teisinė sistema – tiek tarptautinė (JT Vaiko teisių konvencija), tiek Lietuvos nacionalinė – numato vaiko teisę būti išklausytam ir dalyvauti sprendimuose, daugelyje praktinių situacijų ši teisė išlieka *formali arba simbolinė*. Vaiko balsas dažnai yra registruojamas dokumentuose, bet neturi realios įtakos sprendimų priėmimui.

Šios teisės ištakos siejamos su 1989 m. priimta Jungtinės Tautos Vaiko teisių konvencija, kurios 12 straipsnyje įtvirtinta, kad vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi teisę laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais, o šioms pažiūroms turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą¹⁰⁶. Lietuva, ratifikavusi Konvenciją, įsipareigojo šią teisę užtikrinti nacionalinėje teisėje ir praktikoje.

Nacionaliniu lygmeniu vaiko teisė būti išklausytam įtvirtinta Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme¹⁰⁷, Civiliniame kodekse¹⁰⁸ bei Civilinio proceso kodekse¹⁰⁹. Šiuose teisės aktuose nustatyta, kad sprendžiant su vaiku susijusius klausimus, ypač tuos, kurie gali turėti reikšmingą įtaką jo gyvenimui (gyvenamosios vietos nustatymas, bendravimo su tėvais tvarka, globa, įvaikinimas ir kt.), turi būti sudarytos sąlygos vaikui išsakyti savo nuomonę. Svarbu pažymėti, kad įstatymai nenustato konkrečios amžiaus ribos, nuo kada vaikas gali būti išklausytas – vertinama individualiai, atsižvelgiant į jo brandą ir gebėjimą suvokti nagrinėjamo klausimo esmę. Tokia formuluo­­tė atitinka tarptautinius standartus ir leidžia taikyti lankstų, į vaiko interesus orientuotą požiūrį.

Praktikoje vaiko nuomonės išklausymas dažniausiai vyksta šeimos byloje, nagrinėjamosiose teismuose, taip pat kai sprendžiami vaiko teisių apsaugos klausimai, bei atliekant vaiko situacijos vertinimą, kai yra gautas apie galimą vaiko teisių pažeidimą¹¹⁰.

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos teisinėje sistemoje nėra nustatyta konkreti amžiaus riba, nuo kada vaikas turi būti išklausomas. Vertinama individualiai, atsižvelgiant į vaiko brandą ir gebėjimą suvokti situaciją. Tokia praktika atitinka ir Europos Taryba rekomendacijas dėl vaikui draugiško teisingumo, kuriose pabrėžiama, kad vaiko dalyvavimas turi būti realus, o ne formalus¹¹¹.

¹⁰⁶ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

¹⁰⁷ „LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infolex žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://www.infolex.lt/teise/DocumentSinglePart.aspx?AktId=435426&StrNr=1>

¹⁰⁸ „LR Civilinis kodeksas“, Infolex žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://www.infolex.lt/ta/100228>

¹⁰⁹ „LR Civilinio proceso kodeksas“, Infolex žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://www.infolex.lt/ta/77554>

¹¹⁰ „Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3c6dd8702b1911eabe008ea93139d588/asr>

¹¹¹ Europos Tarybos ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, Europos Tarybos porgrama (2010), <https://rm.coe.int/16804c9b68>

Teismas gali išklausti vaiką tiesiogiai posėdžio metu arba neformalioje aplinkoje, apklausą vykdant psichologui. Kai kuriais atvejais vaiko nuomonė nustatoma per VTAIT parengtas išvadas. Tačiau vadovaujantis teismų praktika, teismas turėtų siekti vaiką išklausti tiesiogiai, prieš tai VTAIT įvertinus vaiko galimybes dalyvauti teismo posėdyje¹¹².

Pažymėtina, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba šiame procese atlieka ypač svarbų vaidmenį: išklauso vaiko nuomonę vertindama situaciją, dalyvauja teismų procesuose, teikia išvadas dėl vaiko interesų užtikrinimo ir teismo vertinimu turėtų tinkamai informuoti vaiką, jei teismo sprendimas neatitinka vaikų išsakytų norų¹¹³. Tarnybos specialistai bendrauja su vaiku jam suprantama kalba, stengiasi sukurti saugią aplinką, atsižvelgia į jo amžių, emocinę būklę ir individualias savybes. Praktikoje VTAIT siekiant tinkamo vaiko interesų atstovavimo, esant poreikiui vaiko nuomonės išklausimui pasitelkia psichologą, tokiu atveju teismui teikiamos 2 išvados – teisininko ir psichologo¹¹⁴.

Mokslininkė L. Lundy siūlomas 4 svarbiausių komponentų modelis, kuris atitinka JT vaiko teisių konvencijos 12 str., nuostatą, įtvirtinančią vaiko teisę būti išklausytu¹¹⁵:

Lentelė Nr. 1

Erdvė	Saugi, palaikanti erdvė, kuriuose vaikas gali kalbėti be smerkimo ir baimės.
Balsas	Vaiko nuomonė turi būti išreikšta tinkamu būdu, atitinkančiu jo amžių ir brandą (tinkamų komunikacijos priemonių parinkimas, pvz pasitelkiant žaidimus, piešimą ar kt.)
Klausytojai	Vaiko nuomonę išklausti turi kompetetingas, galintis priimti sprendimus asmuo, arba perduoti žinutę sprendimų priėmėjams.
Įtaka	Vaiko nuomonė turi turėti realų poveikį sprendimams, jei tai neprieštaruja

¹¹² „LR Aukščiausias teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-502-916/2016“, LITEKO žiūrėta 2026 m. vasario 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c98317b5-f0fd-4ed1-8f74-f7095a69bf23>.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2024 m., veiklos ataskaita, <https://vaikoteises.lrv.lt/public/canonical/1741207566/2220/2024%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf>

¹¹⁵ L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, British Educational Research Journal, (2007):931 ., <https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf>

	geriausiems jo interesams. Vaiko balsas turi būti ne tik išgirtas, bet ir tinkamai įvertintas, integruotas į sprendimo priėmimo procesą.
--	--

Šie 4 komponentai sudaro nuoseklų vaiko nuomonės išklauso proceso: tam, kad tinkamai būtų įgyvendinta JT vaiko teisių konvencijoje 12 str., įtvirtinta vaiko nuomonė būti išklaustyta, būtina sukurti tinkamą erdvę reikšti savo nuomonę, bei užtikrinti, kad nuomonė turėtų įtaką sprendimų priėmimui. Vis dėlto, nors teisinis reglamentavimas yra pakankamai aiškus, praktinis įgyvendinimas susiduria su tam tikrais iššūkiais. Vienas jų – formalus teisės būti išklaustyta įgyvendinimas. Kartais vaiko nuomonė išklausiama tik tam, kad būtų įvykdyta įstatymo pareiga, tai grindžiama tuo, kad nėra pakankamai aiškiai pateikta informacija, kokią įtaką ji turėjo galutiniam sprendimui. Atkreiptinas dėmesys, kad VTAIT 2024 m., teismui pateikė 1581 vaiko nuomonės išklauso aktą¹¹⁶, tačiau nėra duomenų kiek sprendimų procentaliai priimama atsižvelgiant į vaiko nuomonę ir kiek ne. Vis dėlto mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad formalus vaiko išklauso dar negarantuoja realaus jo dalyvavimo. Tyrimai rodo, jog praktikoje ne visada aiškiai pagrindžiama, kaip vaiko nuomonė paveikė galutinį sprendimą, o grįžtamasis ryšys vaikui dažnai nėra užtikrinamas¹¹⁷. Vytauto Kirkos ir Ilonos Tamutienės atliktas tyrimas rodo, jog vaiko nuomonės išklauso Lietuvoje yra labiau formalus nei aktyvus¹¹⁸. Atliktas tyrimas parodė, jog vaiko dalyvavimas procesuose yra ribojamas dėl kelių pagrindinių priežasčių: specialistai dažnai priima sprendimus, manydami jog mažina stresą vaikui, kai kurie tėvai sudaro kliūtis bet kokiam vaiko nuomonės išklausmui arba manipuliuoja vaikų išsakyta informacija, specialistai dažnai neturi pakankamai kompetencijų ar žinių išklausti vaiko nuomonę, ypač sudėtingose situacijose, bei dėl didelio krūvio, specialistai negali sukurti saugios ir palankios aplinkos vaikui. Taip pat mokslininkai pažymi, jog šios kliūtys dažnai sąveikauja tarpusavyje, tad vaiko teisė būti išklaustyta lieka formali ir tuo atveju jei vaiko nuomonė yra išklausiama į ją nėra atsižvelgiama priimant sprendimus¹¹⁹.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ R. Birnbaum, „Judicial Interviews with Children in Custody and Access Cases: Comparing Experiences in Ontario and Ohio“, *International Journal of Law Policy and the Family* (2010), https://www.researchgate.net/publication/249236584_Judicial_Interviews_with_Children_in_Custody_and_Access_Cases_Comparing_Experiences_in_Ontario_and_Ohio

¹¹⁸ V. Kirka ir I. Tamulienė, „Barriers to ensuring child participation in the daily practice of Lithuanian child welfare professionals“, *Children and Youth Services Review* (2026), <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019074092600023X>

¹¹⁹ *Ibid.*

Svarbu pabrėžti ir tai, kad vaiko nuomonė nėra tapati galutiniam sprendimui. Lietuvos teisinėje sistemoje galioja vaiko geriausių interesų principas, kuris yra prioritetas. Tai reiškia, kad net ir išklausing vaiką, institucija privalo įvertinti visas aplinkybes ir priimti sprendimą, kuris labiausiai atitinka jo gerovę, net jeigu jis nesutampa su išsakytu pageidavimu¹²⁰. Tokia pusiausvyra tarp dalyvavimo teisės ir apsaugos principo laikoma esmine vaiko teisių apsaugos sistemos dalimi.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko nuomonės išklauskymas Lietuvoje yra sistemiškai įtvirtintas ir taikomas tiek teismų, tiek kitose procedūrose. Teisinė bazė atitinka tarptautinius standartus, o institucinis mechanizmas leidžia praktiškai realizuoti šią teisę. Tačiau realus vaiko dalyvavimo turinys priklauso nuo specialistų kompetencijos, proceso organizavimo kokybės ir to, ar vaiko nuomonė tampa ne tik formalia procedūra, bet ir reikšmingu sprendimo elementu. Taigi, nors teisinis reglamentavimas sudaro tvirtą pagrindą, nuoseklus ir kokybiškas praktinis įgyvendinimas išlieka nuolat tobulintina sritis.

II. VAIKO TEISĖ BŪTI IŠKLAUSYTU IR PRIVALOMOJI ŠEIMOS MEDIACIJA

2.1. Privalomoji šeimos mediacija ir vaiko teisė būti išklaustytu

Mediacija yra alternatyvi teismui, savanoriška konfidencialaus pobūdžio ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi nešališki asmenys – mediatorius arba mediatoriai – padeda besiginčijantiems pasiekti priimtina ginčo sprendimą.¹²¹ Pagal LR Mediacijos įstatymą, **Mediacija** – civilinių ar administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą.¹²²

Nors mediacija, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas pasaulyje taikomas jau ganėtinai seniai, Lietuvoje tai yra sąlyginai naujas procesas. Nuo 2005 m. Lietuvos teismuose buvo vykdomas bandomasis teisminės mediacijos projektas¹²³. Šio bandomojo teisminės mediacijos projekto esmė buvo skatinti šalis ginčą spręsti taikiai, tarpininkaujant specialiai apmokytiems mediatoriams teisėjams ar teisėjų padėjėjams¹²⁴. Laikui bėgant š iniciatyva iš projekto statuso perėjo į nuolat visuose Lietuvos teismuose prieinamą paslaugą – teisminę

¹²⁰ „Civilinė byla Nr. 3K-3-502-916/2016“, LITEKO žiūrėta 2026 m. vasario 4 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c98317b5-f0fd-4ed1-8f74-f7095a69bf23>.

¹²¹ Kaminskienė N., Račelytė D., Tvaronavičienė A. ir kt. Mediacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/7d2f3dbb-c154-4274-8c86-69bca3448be5/content>

¹²² „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (Žin., 2008, Nr. 87-3462; TAR, 2017-07-12, Nr. 2017-12053; 2020-06-22, Nr. 2020-13616)“, Infolex žiūrėta 2026 m. vasario 4 d., <https://www.infolex.lt/ta/51537>

¹²³ Teismų tarybos nutarimas dėl teisminės mediacijos bandomojo projekto, 2005 m.

¹²⁴ *Ibid.*

mediaciją, kuri tapo civilinio proceso dalimi. Įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB¹²⁵ 2008 m. gegužės 21 d. dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, 2008 m. priimtas LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Šis įstatymas nustato pagrindines civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo sąlygas ir jo taikymo teises pasekmes.¹²⁶ Ir beveik praėjus dešimtmečiui LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas buvo pakeistas ir 2017 m., birželio 29 d., priimta nauja jo redakcija, pakeistas pavadinimas į Mediacijos įstatymą¹²⁷. Šioje redakcijoje mediacijos sritis reguliuojama plačiau – apibrėžiant ne tik reikalavimus mediacijos procesams, bet ir mediacijos valdymo institucijas, reikalavimus mediatoriaus kvalifikacijai ir kt.¹²⁸ Tačiau, lyginant 2019 m., Lietuvos teismų veiklos ataskaitos¹²⁹ duomenis ir LR Teisingumo ministerijos veiklos ataskaitą¹³⁰, galima daryti išvadą, kad net priėmus Mediacijos įstatymą, visuomenės požiūris ir mediacijos poreikis buvo ganėtinai mažas. Lietuvos teismų ataskaitos duomenimis 2019 m., Lietuvos apylinkių, apygardos (I instancija) ir apygardų administraciniuose teismuose gauta 214 078 bylos¹³¹, iš kurių 18 066 šeimos bylų, tuo tarpu 2019 m., baigti 533 teisminės mediacijos procesai¹³², o pagal LR teisingumo ministerijos ataskaitą, vyko 557 mediacijos procesai¹³³. 2017 m. birželio 29 d., priimtas įstatymas, kurio pagrindu nuo 2020 m. sausio 1 d., taikoma privalomoji mediacija sprendžiant šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teisena Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka¹³⁴. **Privalomoji mediacija** – mediacija, kuri taikoma, šeimos ginčų (santuokos nutraukimo, vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, vaiko išlaikymo, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo ir kitus susijusius klausimus), nagrinėjamų ginčo teisena Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, bei kitais įstatymų nustatytais atvejais¹³⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad 2024 m. birželio 13 d., priimtas įstatymas, kuriuo nustatoma išimtis privalomosios mediacijos taikymui ir nurodoma, kad privalomoji mediacija taikoma nagrinėjant šeimos atvejus tačiau „išskyrus atvejus, kai kreiptis į teismą dėl ginčo sprendimo siekia smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, o kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas ir jam yra skirtas

¹²⁵ „Europos parlamento ir tarybos DIREKTYVA 2008/52/EB 2008 m. gegužės 21 d.“, EUR-Lex žiūrėta 2026 m. vasario 5 d., eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052

¹²⁶ „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 6 d., [X-1702 Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas](http://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42)

¹²⁷ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, Infoplex žiūrėta 2026 m. vasario 6 d., <https://www.infolex.lt/ta/51537>

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Lietuvos teismai, veiklos rezultatai 2019 m., [teismai2020.pdf](http://www.teismai2020.pdf)

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2019 m., veiklos ataskaita, [TM 2019 metu veiklos ataskaita.pdf](http://www.tm2019metu veiklos ataskaita.pdf)

¹³¹ Lietuvos teismai, veiklos rezultatai, (2019):10, [teismai2020.pdf](http://www.teismai2020.pdf)

¹³² Lietuvos teismai, veiklos rezultatai, (2019): 44, [teismai2020.pdf](http://www.teismai2020.pdf)

¹³³ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2019 m., veiklos ataskaita, (2019): 26, [TM 2019 metu veiklos ataskaita.pdf](http://www.tm2019metu veiklos ataskaita.pdf)

¹³⁴ „LR mediacijos įstatymas“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42>

¹³⁵ *Ibid.*

apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis arba yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, arba teisme nagrinėjama byla, susijusi su smurtu artimoje aplinkoje, arba yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis dėl smurto artimoje aplinkoje, arba yra pateikta įstatymų nustatyta tvarka įgalioto teikti specializuotą kompleksinę pagalbą subjekto pažyma apie specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą asmeniui dėl galimai patirto smurto artimoje aplinkoje“¹³⁶. Ikiteismine mediacija, jei nėra taikomos išimtys, privaloma pasinaudoti prieš kreipiantis į teismą. Pažymėtina, kad vadovaujantis Mediacijos įstatymo 21 straipsniu, privalomas mediacijos inicijavimas, kitai ginčo šaliai atsisakius arba per įstatymų nustatytą terminą nepateikus atsiliepiamo, yra traktuojama, kad pasinaudojimas privalomąją mediacija – inicijavimas įvyko ir yra suteikiama teisė kreiptis į teismą.

Dėl privalomos mediacijos ginčo šalys gali kreiptis privačiai į mediatorių, įrašytą į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, arba į Valstybės garantuojamą teisinės pagalbos tarnybą (toliau - VGTPT)¹³⁷. Priėmus Mediacijos įstatymo pakeitimą ir nuo 2020 m., reglamentavus privalomosios mediacijos tvarką, besikreipiančiųjų skaičius kasmet auga. Remiantis VGTPT duomenimis per 5 metus besikreipiančių dėl privalomosios neteisminės mediacijos skaičiai augo 23,6 proc., 2020 m. gauta 6789 prašymai dėl mediatoriaus skyrimo, o 2025 m., 8752 m. Tačiau verta paminėti, kad iš gautų prašymų skaičiaus kiek mažiau nei pusė, o 2025 m. daugiau nei 7000 atvejų buvo skirti mediatoriai. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienais metais, kiek mažiau nei 50 proc., mediacijų baigiama ginčą išsprendus taikiai (2020 m., iš 1983 baigtų mediacijų – priimti 1045 taikūs sprendimai, o 2024 m., iš 7938 baigtų mediacijų, 3013 ginčai išspręsti taikiai)¹³⁸. Per minėtą laikotarpį galima stebėti ir mažesnę šeimų ginčų teismuose. Verta atkreipti dėmesį, kad statistiniai duomenis yra renkami tik kai asmenys nusprendžia pasinaudoti nemokama – valstybės finansuojama mediacija, o kiek asmenų kreipėsi mediacijos paslaugų privačiai nėra žinoma. Šį faktą nustatė ir mokslininkai atlikę privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą, bei pateikė rekomendaciją apsvarstyti duomenų rinkimo galimybes, apie mediatorių privačiai vykdomas privalomąsias mediacijas¹³⁹. Į šia rekomendaciją buvo atsižvelgta ir LR Seimas 2024-06-13 priėmė Mediacijos įstatymo Nr. X-1702 pakeitimą ir papildymą, kuris numato, kad nuo 2026 m. sausio 1 d. visi mediatoriai, vykduojantys mediacijos

¹³⁶ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 3¹ straipsniu įstatymas 2024 m“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/903615702ed511efbdae558de59136c?csrt=1580278977787449897>

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ VGTPT 2025 m., veiklos ataskaita, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, <https://vgtp.t.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai-1/veiklos-ataskaitos/>

¹³⁹ Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, žiūrėta 2026 m. vasario 6 d. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas/>

veiklą (išskyrus teisėjus), kasmet iki kovo 1 d. privalės teikti metinę veiklos ataskaitą Lietuvos mediatorių rūmams, kurioje nurodomi per praėjusius metus vykdytų mediacijų skaičiai, jų rūšys ir (papildomai) baigtis¹⁴⁰. Analizuojant Lietuvos mediatorių rūmų (toliau LMR) veiklos ataskaitą stebima, jog minėtas įpareigojimas turi teigiamos įtakos išsamesnės informacijos pateikimui¹⁴¹. Tačiau verta paminėti, kad lyginat VGTPT pateiktą ataskaitą ir LMR duomenys nesutapa. VGTPT 2025 m.¹⁴², duomenimis gauta 8752 kreipimūsi dėl privalomosios šeimos mediacijos, iš kurių 7928 atvejais paskirti mediatoriai, tuo tarpu pagal LMR¹⁴³ yra vykdyta 6581 mediacijos procesas. LMR pažymi, kad 18 proc., mediatorių nėra pateikę ataskaitų, o kai kurių teiktos ataskaitos nebuvo pateiktos pagal tinkamas kategorijas ir subkategorijas, tad tikėtina tai ir turėjo esminę reikšmę, dėl statistinių duomenų nuokrypio.

Iki privalomosios mediacijos taikymo pradžios, t.y. 2019 m., teismuose buvo gauta 18 066 šeimos bylų¹⁴⁴, o štai per 2022 m. – 2024 m., laikotarpį gaunamų šeimos bylų skaičius svyravo nuo 14 000 iki 16 000¹⁴⁵. Nors atlikus privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą, vykdant kokybinius teisėjų ir advokatų patirčių tyrimus, nustatyta, kad nemaža dalis privalomosios mediacijos procesų organizuojama tiesiog formaliai¹⁴⁶, tačiau remiantis nors ir ne ženkliai, bet mažėjančiais šeimų ginčais teismuose, galima daryti išvadą, kad privalomosios mediacijos mechanizmas veikia.

Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, įtvirtinęs nuo 2020 m. sausio 1 d., privalomąją mediaciją šeimos ginčiuose, tiesiogiai nereglamentuoja vaiko nuomonės išklausymo procedūros. Tačiau šio įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinti mediacijos principai – savanoriškumas, šalių lygiateisiškumas, konfidencialumas ir nešališkumas – turi būti derinami su vaiko geriausių interesų principu¹⁴⁷. Tuo tarpu Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 31 straipsniu įstatymas 2024 m., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/903615702ed511efbdaea558de59136c>

¹⁴¹ Lietuvos mediatorių rūmų 2025 m., veiklos ataskaita, <https://www.lmr.lt/wp-content/uploads/2026/03/METINES-MEDIATORIAUS-VEIKLOS-ATASKAITOS-UZ-2025-METUS-APIBENDRINIMAS.pdf>

¹⁴² VGTPT 2025 m., veiklos ataskaita, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, <https://vgtpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai-1/veiklos-ataskaitos/>

¹⁴³ Lietuvos mediatorių rūmų 2025 m., veiklos ataskaita, <https://www.lmr.lt/wp-content/uploads/2026/03/METINES-MEDIATORIAUS-VEIKLOS-ATASKAITOS-UZ-2025-METUS-APIBENDRINIMAS.pdf>

¹⁴⁴ Lietuvos teismai, veiklos rezultatai 2019 m., [teismai2020.pdf](https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m-ataskaita.pdf)

¹⁴⁵ Lietuvos teismai, veiklos rezultatai 2024 m. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m-ataskaita.pdf>

¹⁴⁶ Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, žiūrėta 2026 m. vasario 12 d. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas/>

¹⁴⁷ „LR mediacijos įstatymas“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42>

išklausytam, aiškiai nurodo, kad „Separacijos ir skyrybų atvejais, teismo sprendimai turi nedviprasmišką poveikį vaikams. <...>“ ir „Todėl visi teisės aktai dėl separacijos ir skyrybų turi įtraukti vaiko teisę būti išklausytam sprendimus priimančių asmenų ir tarpininkavimo procesu metu“¹⁴⁸. Tuo tarpu mediacijos įstatymas numato mediatoriaus teisę spręsti dėl vaiko įtraukimo į mediacijos procesą, įstatyme numatoma kad „<...> Mediatorius, nustatęs, kad yra vaikų ar kitų asmenų, kurių interesai įstatymų nustatyta tvarka privalo būti apsaugoti sprendžiant civilinį ginčą, gali įtraukti vaikus ar kitus asmenis į civilinio ginčo sprendimą mediacijos būdu. Vaikai į mediaciją įtraukiami jų tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą bendru sutikimu“¹⁴⁹. Ši nuostata ne tiesiogine forma teigia, kad mediatorius pats gali inicijuoti ir siūlyti į mediacijos procesą įtraukti vaikus, nors Bendrajame komentare Nr. 12, aiškiai nurodoma, jog Valstybės privalo teisės aktuose, susijusiuose su šeimos skyrybomis, įtraukti vaiko teisę būti išklausytam. Atlikus privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą nustatyta, kad ypač reta praktika Lietuvoje, kuomet vaikai įtraukiami į mediacijos procesą ir yra išklausoma jų nuomonė. Vėlgi priežastys nėra aiškios, tačiau dauguma mediatorių vengia išklausyti vaiko nuomonę dėl kvalifikacijos šioje srityje trūkumo, bei kai kurie advokatai ir mediatoriai mano, kad toks vaikų įtraukimas į tėvų ginčą gali sukelti neigiamas pasekmes vaikams¹⁵⁰.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad privalomosios mediacijos proceso reglamentavimas ir taikymas tobulėja kasmet, naudojimas privalomąja mediacija taip pat auga kasmet, tačiau vaiko nuomonės išklausymas, privalomosios mediacijos metu, vis dar yra labai reta taikomas, nors tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose yra aiškiai įtvirtinta vaiko teisė būti išklausyta, kai yra sprendžiami su juo susiję klausimai.

2.2. Vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu taikomi modeliai

Mediacija yra vienas iš būdų padėti tėvams taikiai išspręsti konfliktus. Nagrinėjant nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus pastebėta, kad įtvirtinta pareiga, įstatymą įgyvendinantiems subjektams, užtikrinti geriausius vaiko interesus. Lietuvoje išskiriami du į vaiko

¹⁴⁸ „Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklausytam“, VTAKI žiūrėta 2026 m. vasario 2 d., http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

¹⁴⁹ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 31 straipsniu įstatymas 2024 m.“, TAR žiūrėta 2026 m. vasario 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/903615702ed511efbdae558de59136c>

¹⁵⁰ Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, žiūrėta 2026 m. vasario 6 d. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas/>

interesus orientuoti šeimos mediacijos modeliai: į vaiko poreikius orientuota mediacija ir vaiką įtraukianti mediacija.¹⁵¹

Į vaiko poreikius orientuota mediacija – mediacijos procesas, kai vaikas netiesiogiai įtraukiamas į procesą, o jo interesai yra užtikrinami mediatoriui bendraujant su tėvais¹⁵². Šis procesas yra reglamentuotas anksčiau aptartuose tarptautiniuose, nacionaliniuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir mokslinėje literatūroje. Verta pažymėti, kad į vaiko poreikius orientuotos mediacijos konceptas lyginant su tais modeliais, kurie nesiorientuoja į vaikus, yra reikšmingas – šis modelis padeda užtikrinti vaiko gerovę ir prisideda prie ilgalaikio poveikio¹⁵³. Tyrimai rodo, kad būtent tėvų konfliktų intensyvumas, o ne pats skyrybų faktas, lemia vaikų psichologinį prisitaikymą¹⁵⁴. Pasak Robert E. Emery (2012), mediacija sudaro galimybes tėvams išlaikyti bendrą tėvystės atsakomybę ir sumažinti destruktivią konkurenciją, taip apsaugant vaiką nuo lojalumo konflikto. Autorius pabrėžia, kad mediacijos procese orientacija į vaiko poreikius padeda perkelti dėmesį nuo tarpusavio kaltinimų prie konstruktyvių sprendimų¹⁵⁵. Tačiau taip pat pažymima, kad į vaiko poreikius orientuotos mediacijos proceso taikymo sėkmė priklauso nuo mediatoriaus kompetencijos dirbti su vaikų poreikių analize. Į vaiko poreikius orientuotas mediacijos procesas laikomas pagrindiniu metodu sprendžiant su vaikais susijusius ginčus¹⁵⁶. Šis procesas skatina tėvus prieš priimant sprendimus, teikti pirmenybę vaiko interesams. Į vaiko poreikius orientuotas mediacijos procesas apima individualias sesijas, kurių metu kiekvienas iš tėvų skatinamas pateikti informaciją apie vaikus, mediatorius siekia simboliškai įtraukti vaikus jiems nedalyvaujant, užduoda simbolinius klausimus apie vaiką, kartais paprašo proceso metu pasidalinti vaiko nuotrauka¹⁵⁷. Taip pat taikant į vaiko poreikius orientuotą mediaciją tėvai yra skatinami saugioje aplinkoje, t.y. namuose bendrauti su vaikais, išgirsti jų poreikius, kas galėtų

¹⁵¹ Kaminskienė N. ir kiti, Mediatoriaus vadovas (Lietuva: Lietuvos Teisingumo ministerija, 2019), 261, [https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20\(pdf\)\(2\).pdf](https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(2).pdf)

¹⁵² M. Tabernacka, „The legal situation of a child in mediation in light of the regulations of international law“, *International Comparative Jurisprudence* 7, 1 (2021): 89, <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2021.06.007>

¹⁵³ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, *Review article* (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁵⁴ Kelly, J. B. Psychological and legal interventions for parents and children in custody and access disputes. *Family Court Review*, 40(2), (2002): 164–176.

¹⁵⁵ Emery, R. E., „Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation“ Guilford Press, (2012) <https://www.guilford.com/excerpts/emery.pdf?t=1>

¹⁵⁶ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, *Review article* (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁵⁷ *Ibid.*

padėti mediacijos procese priimti sprendimą, kuris labiausiai atitiktų vaiko poreikius¹⁵⁸. Y. Radanova moksliniame straipsnyje nurodo, jog remiantis atliktu tyrimu, nustatyta viena iš šio proceso pagrindinių kliūčių, kad tėvai gali remtis klaidingomis prielaidomis apie vaikų poreikius, nes neturi galimybės išgirsti tiesiogiai vaikų¹⁵⁹. Į vaiko poreikius orientuotas mediacijos procesas vertinamas kaip saugus vaikui, t.y. jis nėra išklausomas specialistų, nėra sukeliamas papildomas stresas ir kt., tačiau vaikas gali bijoti atsiverti tėvams, vengti išsakyti savo tikruosius poreikius, nerimaudamas nuvilti tėvus¹⁶⁰. Apibendrinant galima išskirti šiuos į vaiko poreikius orientuotos mediacijos principus:

- Vaiko interesų prioriteto užtikrinimas;
- Psichologinio saugumo užtikrinimas, jo tiesiogiai neįtraukiant;
- Tėvų bendradarbiavimo stiprinimas, orientuojantis į bendrą tėvystę;
- Konflikto poveikio vaikui mažinimas, siekiant ilgalaikės gerovės.

Vaiką įtraukianti mediacija – mediacijos procesas, kai vaikas yra įtraukiamas tiesiogiai, t.y. mediacijos metu yra išklausoma vaiko nuomonė.¹⁶¹ Pažymėtina, kad Mediacijos vadove nurodyta, jog įvertinus vaiko brandą, amžių, vaiko gebėjimą išsakyti savo nuomonę ir mediatoriaus kompetencijas, vaiko nuomonę gali išklausti pats mediatorius, psichologas ar vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovas. Skirtingai nei į vaiko poreikius orientuota mediacija, kurioje remiamasi vaiko interesais, interpretuojant ir tiesiogiai neišgirdus vaiko nuomonės, vaiką įtraukianti mediacija vaikus į procesą įtraukia tiesiogiai¹⁶². Pažymėtina, kad vaiko nuomonė nėra išklausoma tiesiogiai susitinkant su tėvais mediacijos kambaryje, vaiko nuomonė išklausoma saugioje aplinkoje, specialiai apmokyto specialisto¹⁶³.

Taikant vaiką įtraukiančios mediacijos modelį, mediatorius, kuris yra parengtas pagal vaiką įtraukiančios mediacijos programą, konfidencialiai išklauso vaiką ir perteikia jo patirtis tėvams mediacijos procese¹⁶⁴. Labai svarbu atkreipti dėmesį, kad vaiką įtraukianti mediacija turi

¹⁵⁸ Denisenko E., „Vaiko įtraukimas į mediacijos procesą“, Teisinės minties šventė (2022):17, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/f606c3cc-0942-4f8d-b025-d83544771f85/content>

¹⁵⁹ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁶⁰ Denisenko E., „Vaiko įtraukimas į mediacijos procesą“, Teisinės minties šventė (2022):17, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/f606c3cc-0942-4f8d-b025-d83544771f85/content>

¹⁶¹ M. Tabernacka, „The legal situation of a child in mediation in light of the regulations of international law“, International Comparative Jurisprudence 7, 1 (2021): 89, <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2021.06.007>

¹⁶² Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

vadovautis mediacijos principais, kurie turi būti išaiškinti ne tik tėvams, bet ir vaikams jiems suprantama kalba:

- **Saugumas:** mediatorius turi išsiaiškinti ar nėra smurto artimoje aplinkoje ar kitos rizikos, bei ar vaikas nepatiria jokios žalos;
- **Tinkamumas:** mediatorius turi įvertinti ne tik mediacijos proceso tinkamu konkrečiu atveju, tačiau ir aplinkybes ar tėvai tikrai yra linkę įsiklausyti į vaiko nuomonę ir į ją atsižvelgti;
- **Savanoriškumas:** priešingai nei teismo procesas, mediacija tiek tėvams, tiek vaikui yra savanoriškas procesas, tad vaikas gali sutikti arba atsisakyti dalyvauti šiame procese;
- **Konfidencialumas:** visas procesas yra konfidencialus, išskyrus tuos atvejus, kai yra nustatomas vaiko teisių pažeidimas;
- **Mediatoriaus nešališkumas:** mediatorius tik palengviną sprendimo priėmimo procesą, bet jokiais būdais išklausydamas vaiko nuomonę netampa vaiko advokatu, nestoja vienos iš šalių, ar vaiko pusėn;
- **Sprendimų priėmėjai tėvai:** nors ir mediacijos metu vaikas yra tiesiogiai įtraukiamas, jis gali reikšti savo norus, tačiau vaikas nėra atsakingas už sprendimo priėmimą, t.y. jis neturi pasirinkti, yra išklausoma tik jo poreikiai;
- **Įvairovė:** į mediacijos procesą turėtų būti siekiama įtraukti įvairaus amžiaus vaikus, turinčius negalią ir kt., jei tai nėra pagrindas manyti, kad vaikas negali suformuluoti savo nuomonės;
- **Amžiaus riba:** gali būti vertinama, kad vaikai jaunesni nei 5 metų, negėba suformuluoti savo nuomonės, tačiau jaunesnių nei 5 metų vaikų nuomonės išklausymas įmanomas pasitelkiant žaidybinius įrankius¹⁶⁵.

Šie principai taip pat yra aprašomi Europos Tarybos Vaikui draugiško teisingumo gairėse, kuriuose ypač akcentuojamas vaiko savanoriškumas, emocinis saugumas ir specialistų kompetencijos, kurie yra apmokyti tinkamai išklausyti vaiko nuomonę¹⁶⁶.

Vaiką įtraukiančios mediacijos modelis apima individualius pokalbius su tėvais, kurių metu aptariami tėvų požiūriai į vaiką ir ginčo klausimus, o po to vykdomi konfidencialūs pokalbiai tarp specialisto ar mediatoriaus ir vaiko. Pažymėtina, kad pokalbio metu gauta informacija

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ „Europos Tarybos Vaikui draugiško teisingumo gairės“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 12 d
., <https://rm.coe.int/16804c9b68>

perduodama tėvams tik gavus vaiko sutikimą, išskyrus tuos atvejus, kai atskleidžiamos aplinkybės, jog vaikui gresia pavojus ar yra kilusi grėsmė jo saugumui, konfidencialumo principas panaikinamas remiantis nacionaline teise¹⁶⁷.

Analizuojant vaiką įtraukiančios mediacijos procesą, verta atkreipti dėmesį, kad šiame procese ypač svarbios specialistų, išklausančių vaiko nuomonę, kompetencijos. Štai Lietuvos metodiniame vadove dėl vaiko nuomonės išklausymo išskiriamos, šios specialisto kompetencijos: psichologinės, komunikacinės, procedūrinės, teisinės, emocinės ir refleksinės¹⁶⁸. Tuo tarpu Europos komisijos dėl teisingumo efektyvumo gairėse, dėl vaikų dalyvavimo šeimos mediacijoje išskiriama, kad vaiko nuomonę gali išklausti tik specialiai tam paruoštas mediatorius, kuris išmanys šeimos sistemų, prisirišimo, krizių, rizikos teorijas, vaiko ir paauglio raidos etapus, turės žinių apie skyrybų poveikį vaikams, jų dalyvavimą įtraukioje mediacijoje, išmanys aktualius teisės aktus ir kt¹⁶⁹. Mediatorių kompetencijos pažymimos ir mokslinėje literatūroje. Štai Deidar L. Howard moksliniame straipsnyje pažymi, jog išklausančiam vaiko nuomonę yra būtinas specialistų (psichologų/ mediatorių) pasirengimas ir gebėjimai tinkami komunikuoti su vaikais atsižvelgiant į jų amžių, brandą ir kitas susijusias aplinkybes¹⁷⁰. Pažymėtina, kad kompetencijų trūkumas išklausti vaiko nuomonę, taikant vaiką įtraukiančios mediacijos metodą, atskleistas I. Tamutienės ir V. Kirkos tyrime, kurio metu nustatyta, jog viena iš pagrindinių kliūčių kompetencijų ir metodinių priemonių trūkumas. Specialistai neretai neturi pakankamai žinių ar priemonių efektyviai taikyti vaiką įtraukiančios mediacijos metodą¹⁷¹. Metodikos būtinybę taip pat akcentuoja ir mokslininkai Anne Barlow ir Jan Ewing atlikę empirinį tyrimą ir pateikę rekomendacijas¹⁷².

¹⁶⁷ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁶⁸ O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), 11-12, <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

¹⁶⁹ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

¹⁷⁰ D. L. Howard „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children's Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

¹⁷¹ V. Kirka ir I. Tamulienė, „Barriers to ensuring child participation in the daily practice of Lithuanian child welfare professionals“, Children and Youth Services Review (2026), <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019074092600023X>

¹⁷² A. Barlow, J. Ewing, „Children's voices, family disputes and child-inclusive mediation“ (Bristol: University of Bristol, 2024) 56-68.

Australijoje atliktas Jennifer McIntosh tyrimas parodė, kad įtraukus vaiko balsą tėvai dažniau suvokia konflikto poveikį vaikui ir yra labiau linkę koreguoti savo elgesį. Tyrimo rezultatai atskleidė:

- Sumažėjusį tėvų konflikto intensyvumą po mediacijos;
- Tvaresnius sprendimus;
- Geresnį vaikų emocinį prisitaikimą po metų¹⁷³.

Europos Komisijos dėl teisingumo efektyvumo gairėse dėl vaikų dalyvavimo šeimos mediacijoje, išskiriami aiškūs etapai, kaip turėtų vykti vaiko nuomonės išklauskymas, šeimos mediacijoje:

- Tėvams pristatomas vaiko nuomonės išklauskymo procesas, jiems sutikus pasirašomas sutikimas dėl vaiko nuomonės išklauskymo. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad jei šeimos mediaciją vykdomas mediatorius nėra specialiai apmokytas, vaiko nuomonę išklauso kvalifikaciją turintis mediatorius;
- Mediatorius parengia laišką vaikui, kviesdamas jį susitikti. Atkreiptinas dėmesys, kad vaiko nuomonės išklauskymas šeimos mediacijos metu yra savanoriškumo principu paremtas procesas, tad vaikas gali ir nesutikti;
- Vaikui sutikus dalyvauti mediacijoje, jam suprantama kalba yra paaiškinamas procesas, bendraujama draugiškai, leidžiama jam atskleisti savo norus, nuomonę, tačiau jokiais būdais neprašoma pasirinkti, priimti sprendimo;
- Suderinus vaiko žinutę, su pačiu vaiku, ją perduoti tėvams;
- Skatinti tėvus priimti sprendimą atsižvelgiant į vaiko nuomonę;
- Parašyti vaikui padėką ir patvirtinti, kad jo žinutė buvo perduota tėvams¹⁷⁴.

Pažymima, kad kai kuriuose modeliuose, numatyta, jog vaiko nuomonės išklauskimą atlieka ne tas pats ginče tarpininkaujantis mediatorius, o specialistas, kuris glaudžiai bendradarbiauja su mediatoriumi¹⁷⁵. Kai kuriuose šalyse vaiko nuomonės išklauskymas vyksta taikant terapinį metodą, o tai padeda užtikrinti geriausius vaiko interesus ir jo psichologinę ir emocinę gerovę¹⁷⁶. Mokslininkai pastebi, kad vaikus įtraukiančios mediacijos metodas turi daug

¹⁷³ J. E. McIntosh, Y. D. Wells, B. M. Smyth, C. M. Long, „Child-focused and child-inclusive divorce mediation: comparative outcomes from a prospective study of postseparation adjustment“, *Family Court Review* (2007): 105-124 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-1617.2007.00186.x>

¹⁷⁴ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

¹⁷⁵ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, *Review article* (2025): 286-304. <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁷⁶ *Ibid.*

privalumų. Šis metodas ne tik pripažįsta vaikus kaip svarbius proceso dalyvius, tačiau ir padeda tėvams geriau suprasti jų norus, bei priimti sprendimą atsižvelgiant į vaikų išsakytus norus¹⁷⁷.

Apibendrinant į vaiko poreikius orientuotos mediacijos ir vaiką įtraukiančios mediacijos ypatumus, galima daryti išvadą, kad abi mediacijos rūšys užtikrina sprendimų tvarumą ir mažina konflikto lygį. Nors nagrinėjant mokslinę literatūrą pastebėta, kad kai kurie autoriai patiria dilemas, susijusias su vaiko įtraukimu į mediacijos procesą ir jo geriausiu interesu užtikrinimu. Pavyzdžiui Deidra L. Howard moksliniame straipsnyje nurodė, kad būtina užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam, tačiau kaip taip pat svarbu apsaugoti vaiką nuo pernelyg didelės atsakomybės ar įtraukimo į tėvų konfliktą, manipuliacijų¹⁷⁸. Pažymima, kad ypač svarbu aiškių metodikų taikymas ir tinkamų kompetencijų specialistų dalyvavimas išklausant vaiko nuomonę. Darytina išvada, kad vaiko balso stiprinimas mediacijoje prisideda prie labiau vaiko poreikius atliepiančių sprendimų priėmimą.

2.3. Vaiko nuomonės išklausymo, privalomosios mediacijos metu, praktika užsienyje

Vaikus įtraukiančios praktikos pradėtos plėtoti dar 1970 m. JAV, vykdant „Bridge Project“ Atlantoje. Tuo metu tyrimai rodė, kad vaikai dalyvavo mažiau nei pusėje mediacijų ir nebuvo aiškaus sisteminio jų įtraukimo modelio. Padėtis reikšmingai nepasikeitė ir po 1989 m. priimtos Konvencijos, kuri įtvirtino vaikų teisę dalyvauti administraciniuose ir teisminiuose procesuose, įskaitant šeimos mediaciją¹⁷⁹. Skirtingose šalyse šis modelis įgyvendinamas nevienodai, tačiau bendras principas išlieka tas pats – sudaryti vaikui galimybę saugioje, profesionaliai moderuojamoje aplinkoje išreikšti savo patirtis ir poreikius, susijusius su tėvų konfliktu, neperduodant jam sprendimų priėmimo atsakomybės. Rengiant užsienio šalių praktiką remtasi Y. Radanova atliktu moksliniu tyrimu, kuriuo apžvelgtas vaiko nuomonės išklausymas, privalomosios šeimos mediacijos metu, Europos šalyse. Taip pat nagrinėjant mokslinius šaltinius plačiai minimas Australijos modelis, pasirinktas kaip sėkmės modelis taikant vaiko nuomonės išklausymą, privalomojoje mediacijoje.

¹⁷⁷ P. Parkinson, J. Cashmore, „The Voice of a Child in Family Law Disputes“, (Oxford 2008), https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=3RVREAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=child+voice+in+mediation&ots=gI-v93avKr&sig=dfMherEbhqkWJiuklbJEUQnsdw&redir_esc=y#v=onepage&q=child%20voice%20in%20mediation&f=false

¹⁷⁸ D. L. Howard „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, Law Journal Library, (2018):76 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

¹⁷⁹ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

Australijoje šis modelis pradėtas sistemingai taikyti dar XX a. pabaigoje ir tapo integruota šeimos ginčų sprendimo sistemos dalimi. Vaiką įtraukianti mediacija dažnai taikoma Šeimos santykių centruose (Family Relationship Centres), veikiančiuose nacionalinėje šeimos teisės sistemoje¹⁸⁰. Australijos modelis pasižymi aiškia struktūra: su vaiku dirba specialiai apmokytas specialistas (vadinamasis „child consultant“), kuris individualaus susitikimo metu įvertina vaiko emocinę būklę, išklauso jo požiūrį bei patirtis. Specialistas išklausęs vaiko nuomonę, vaiko žinutę perduoda tėvams. Atlikus tyrimą daugiau nei 86 proc., vaikų nuomonės išklausymą mediacijoje vertino teigiamai, vienas vaikas teigė: „Padėjo tai, kad kažkas išklausė, ką sakiau, kad tai buvo konfidencialu, bet ji taip pat perduodavo mano tėvams tai, ką norėjau, kad jie žinotų. Man buvo leista kalbėti ir pasakyti, ko noriu. Galėjau kalbėti apie problemas. Vėliau jaučiausi tikrai gerai, daug geriau.“¹⁸¹ Įprastai taikant vaiką įtraukiančią mediaciją yra išklausoma vaiko nuomonė, o vėliau mediacijos procese tėvams pateikiamas profesionaliai suformuluotas grįžtamasis ryšys apie vaiko išsakytas mintis ir poreikius. Empiriniai tyrimai rodo, kad toks modelis padeda tėvams geriau suvokti vaiko interesus ir mažina konfliktinę dinamiką po išsiskyrimo¹⁸².

Tuo tarpu Estijoje, nuo 2014 m., Vaiko apsaugos įstatymas įtvirtina pareigą išklausyti vaiko nuomonę, atsižvelgiant į jo amžių ir raidą, ne tik teismuose, tačiau ir kitais atvejais įskaitant ir mediaciją¹⁸³. Pažymėtina, kad vaiko teisė būti išklausyta mediacijos metu įtvirtinta ir Valstybės finansuojamos šeimos mediacijos paslaugų įstatyme¹⁸⁴. Verta paminėti, kad Estijoje yra aiškiai apibrėžti reikalavimai specialistui, kuris siekia vykdyti privalomąją šeimos mediaciją. Estijoje numatyta, kad mediaciją vykdo tinkamai apmokyti specialistai, turintys ne mažiau kaip 160 valandų mokymų, patirties konsultavimo srityje ir aukštąjį išsilavinimą psichologijos, teisės ar socialinio darbo srityse¹⁸⁵. Vaiko nuomonės išklausymas vyksta gavus vaiko sutikimą, mediatorius gali perduoti jo išsakytą nuomonę tėvams ir pateikti alternatyvų požiūrį į galimus sprendimus.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 12 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

¹⁸² Jennifer E. McIntosh, Yvonne D. Wells, Bruce M. Smyth, Caroline M. Long., „Child-focused and child-inclusive divorce mediation: comparative outcomes from a prospective study of postseparation adjustment“ (Family Court Review, 2007): 105-124, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1744-1617.2007.00186.x>

¹⁸³ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary.wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁸⁴ Act on State-Funded Family mediation services, Riigi Teataja žiūrėta 2026 m. kovo 14 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/501062022001/consolide>

¹⁸⁵ „Family mediation“, Republic of Estonia Social Insurance Board žiūrėta 2026 m. kovo 14 d., <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/child-and-adult-need-help/child-protection-and-family-support/family-mediation>

Akcentuotina, kad išimtis taikoma, jei vaikas jau buvo išklausytas per paskutinius šešis mėnesius – tokiu atveju jo pakartotinis dalyvavimas gali būti nebūtinasis¹⁸⁶.

Norvegijos šeimos ginčų sprendimo sistema grindžiama stipriu vaiko teisių apsaugos ir geriausių vaiko interesų principu. Norvegijoje kaip ir Lietuvoje, tėvai, turintys nepilnamečių vaikų, prieš kreipdamiesi į teismą dėl globos ar gyvenamosios vietos klausimų, privalo dalyvauti mediacijoje¹⁸⁷. Mediacija paprastai vykdoma šeimos konsultavimo tarnybose (*familievernkontor*), kurios veikia kaip valstybės finansuojamos šeimos gerovės institucijos (*Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs*). Norvegijos praktikoje pabrėžiama, kad vaiko dalyvavimas turi būti savanoriškas ir atitikti jo brandą. Vaikas nėra laikomas sprendimų priėmėju – galutinė atsakomybė už susitarimus tenka tėvams. Tokia pozicija atitinka tarptautines rekomendacijas dėl vaiko apsaugos nuo lojalumo konflikto¹⁸⁸.

Skandinavijos šalių, įskaitant Norvegiją, tyrimai rodo, kad vaikų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus stiprina jų saugumo jausmą ir mažina patiriamą stresą po tėvų išsiskyrimo¹⁸⁹. Taip pat nustatyta, kad struktūruotas vaikų išklausymas padeda tėvams geriau suprasti vaiko emocinius poreikius ir dažniau lemia tvaresnius susitarimus.

Praktikoje Norvegijoje vis dažniau taikomas modelis, kai vaiko pokalbį veda specializuotą parengimą turintis specialistas, o jo pateikta informacija perduodama tėvams profesionaliai suformuluotu grįžtamuju ryšiu. Šis modelis savo esme atitinka vaiką įtraukiančios mediacijos principus, nors nacionaliniu lygmeniu ne visada įvardijamas vaiką įtraukiančios mediacijos terminu¹⁹⁰.

Apibendrinant užsienyje taikomą vaiką įtraukios mediacijos praktiką, darytina išvadą, kad vaiko nuomonės išklausymas yra įprasta, dažnai taikoma praktika ir vaiko nuomonės išklausymas yra neatsiejama šeimos mediacijos dalis. Taip pat pažymėta, kad nagrinėjant užsienio

¹⁸⁶ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304. <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

¹⁸⁷ „The Marriage Act of Norway“, Lovdata žiūrėta 2026 m. kovo 16 d., <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1991-07-04-47>

¹⁸⁸ The Children Act, 1981/2020 redakcija, Lovdata žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1981-04-08-7> ir Valstybės gairės dėl mediacijos Bufdir – Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs, Lovemammaene žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://lovemammaene.no/en/>

¹⁸⁹ R.H. Kitterød J. Lyngstad, „Untraditional caring arrangements among parents living apart: The case of Norway“, Demographic Research (2012): 121-152 https://www.researchgate.net/publication/254404785_Untraditional_caring_arrangements_among_parents_living_a_part_The_case_of_Norway

¹⁹⁰ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

praktiką nustatyta, kad yra aiškiai įvardintos kompetencijos asmenų, kurie gali išklausti vaiko nuomonę šeimos mediacijoje.

2.4. Vaiko nuomonės išklausymo, privalomosios mediacijos metu, praktika Lietuvoje

Kaip ir aptarta ankstesniuose skyriuose privalomoji mediacija šeimos ginčiuose Lietuvoje taikoma nuo 2020 m. sausio 1 d. Vadovaujantis Mediacijos įstatymo redakcija mediacija yra privaloma, kai įstatymų nustatyta tvarka, privaloma pasinaudoti, prieš pradėdant teismo procesą, dėl ginčo sprendimo¹⁹¹.

Lietuvos Mediacijos įstatymas nurodo, kad mediatorius gali įtraukti vaiką į mediacijos procesą tuomet, kai nustatoma „<...> kad yra vaikų ar kitų asmenų, kurių interesai įstatymų nustatyta tvarka privalo būti apsaugoti sprendžiant ginčą, gali įtraukti vaikus ar kitus asmenis į ginčo sprendimą mediacijos būdu“.¹⁹² Tokia formuluotė reiškia, kad mediatoriaus kompetencija ir sprendimas yra esminis faktorius, ar vaiko balsas bus išgirstas.

Empiriniai tyrimai rodo, kad praktikoje vaiko nuomonės išklausymas mediacijos metu nėra plačiai taikomas. Analizė, paremta mediatoriais apklausomis, atskleidžia, kad dauguma mediatorių vaiko nuomonės neišklauso (43 proc. respondentų) arba tai daro kartais arba retai (49 respondentai)¹⁹³. Apžvelgiant tyrimų duomenis matyti, kad mažiau nei 10 proc., mediatorių išklauso vaiko nuomonę. Atlikus tyrimą buvo išskirtos šios pagrindinės priežastys, dėl kurių nėra išklausoma vaiko nuomonė privalomosios šeimos mediacijos metu:

- Mediatorių vertinimu vaikai nėra sulaukę amžiaus, leidžiančio jiems pasisakyti tokiais svarbiais klausimais;
- Vienas iš tėvų nepateikia sutikimo dėl vaiko nuomonės išklausymo;
- Pritrūksta laiko;
- Trūksta kompetencijos.¹⁹⁴

Taip pat Y. Radanova atlikto tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvoje nėra numatytų aiškių nuostatų dėl vaikų išklausymo mediacijos metu¹⁹⁵. Šis sprendimas yra paliekamas mediatoriaus

¹⁹¹ „LR mediacijos įstatymas“, TAR žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42>

¹⁹² „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 31 straipsniu įstatymas 2024 m.“, TAR žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/903615702ed511efbdaea558de59136c>

¹⁹³ 1 priedas. Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo ataskaita, LR Teisingumo ministerija, 2026 m.

¹⁹⁴ *Ibid*

¹⁹⁵ Y. Radanova, „Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?“, Review article (2025): 286-304, <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>

nuožiūrai. Tyrimo metu nustatyta, kad vaiko teisė būti išklausyta, Lietuvoje mediacijoje yra įgyvendinama fragmentiškai arba visai neįgyvendinama, kadangi to nereikalauja teisės aktai¹⁹⁶.

Pažymėtina, kad nei tarptautinė nei nacionalinė teisė nėra nurodžiusi vaiko amžiaus, nuo kelių metų galimas vaiko nuomonės išklausymas. Tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose yra aiškiai pažymima, kad „<...> užtikrina vaikui, gebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais, o vaiko pažiūroms skiriamas deramas dėmesys pagal jo amžių ir brandą“¹⁹⁷. Tad mediatorių išskiriama pagrindinė priežastis, kodėl vaiko nuomonė nėra išklausoma šeimos mediacijos metu, prieštarauja įstatymais. Remiantis tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje įtvirtinta vaiko teise būtų išklausyta, mediatorius prieš priimdamas sprendimą dėl vaiko nuomonės išklausymo turėtų vertinti vaiko brandą ir gebėjimus suformuluoti savo pažiūras, o ne formaliai priimti sprendimą tik pagal vaiko amžių. Pažymėtina, kad Europos komisija efektyviam teisingumui¹⁹⁸ savo parengtose gairėse yra išskyrusi, kad jei yra išklausoma vaiko nuomonė, kuris yra jaunesnis nei 5-erių metų, vaiko nuomonės išklausymui galima pasitelkti sužaidybintus metodus (piešinius ar kt), tad vaiko amžius neturėtų būti kliūtis išklausyti jo nuomonę, jei vaikas geba išsakyti savo norus ir pažiūras.

Vaiko nuomonės išklausymas mediacijos procese reikalauja iš mediatoriaus ne tik bendrųjų mediacijos kompetencijų, bet ir specialių kompetencijų tokių kaip: psichologinės, komunikacinės, procedūrinės, teisinės, emocinės ir refleksinės¹⁹⁹. Mokslininkų teigimu vienas iš svarbiausių sėkmingos mediacijos veiksnių – mediatoriaus kompetencija, jo įgūdžiai, ir asmeninės savybės²⁰⁰. Remiantis įstatymais, Lietuvoje keliami šie reikalavimai mediatoriams: privaloma turėti aukštąjį išsilavinimą, būti išklausius ne mažiau nei 48 akademinių valandų mokymus

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, TAR žiūrėta 2026 m. kovo 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

¹⁹⁸ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. kovo 22 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

¹⁹⁹ O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, (Lietuva: Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023), <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisi%C5%B3%20u%C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

¹⁹⁹ Kränzli-Nagl, R., & Zartler, U., „Children’s participation in school and community“ European Journal of Education (2010): 164 https://nmd.bg/wp-content/uploads/2013/02/Routledge-A_Handbook_for_Children_and_Young_Peoples_Participation.pdf#page=187

²⁰⁰ A. Tvaronavičienė ir R. Uscila. „Mediatorių kvalifikacijos tikrinimo sistema Lietuvoje: modelis ir taikymo patirtis“, Mykolo Romerio universitetas (2021) https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/133541/PDF/08_Rozdzial_5_a.pdf

mediacijos tema, išlaikyti mediatoriaus egzaminą ir būti nepriekaištingos reputacijos²⁰¹. Atkreiptinas dėmesys, kad nei įstatymuose, nei poįstatyminiuose teisės aktuose nėra nurodoma kokios krypties aukštąjį universitetinį išsilavinimą turėtų būti įgijęs asmuo siekiantis būti mediatoriumi. Antrasis reikalavimas, kad asmuo siekiantis tapti mediatoriumi privalo būti išklauses ne mažiau nei 48 akademinių valandų mokymus mediacijos tema, leidžia daryti išvadą, kad per realiai tokį trumpą mokymų kursą specialistas įgyja tik bazines žinias. LR Teisingumo ministro įsakymu dėl LR mediacijos įstatymo įgyvendinimo nustatyti šie reikalavimai mediatoriui, kurie patvirtinti mediatoriaus kvalifikacinio egzamino programoje:

- Konflikto ir ginčo samprata bei jų sprendimo būdai;
- Mediacijos samprata;
- Mediacijos principai;
- Mediatoriaus vaidmuo;
- Mediacijos procesas;
- Mediatoriaus bendravimo ir derybų vedimo technikos;
- Atskirų kategorijų civilinių ginčų mediacijos ypatumai;
- Teisminės mediacijos ypatumai;
- Mediatoriaus profesinė veikla;
- Teisinių žinių pagrindai;
- Praktinės mediacijos užduotys²⁰².

Štai nagrinėjant įvairias mediatoriaus mokymų programas pradedantiesiems, nurodytos mokymų temos, skirtingo mokymų organizatoriaus kiek skiriasi²⁰³:

Lentelė Nr. 2

Mediacijos pagrindai	8 ak. val.
----------------------	------------

²⁰¹ „2024 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymo Nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 31 straipsniu įstatymas“, Infollex žiūrėta 2026 m. kovo 23 d., www.infollex.lt/ta/958203

²⁰² „LR Teisingumo ministro įsakymas dėl LR mediacijos įstatymo įgyvendinimo“, TAR žiūrėta 2026 m., kovo 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbf272d00cc911e9a5eaf2cd290f1944>

²⁰³ Mediacijos mokymai pradedantiesiems (6 temos – 48 ak. Val), 2026 m. mokymų programa, Mokymų LAB žiūrėta 2026 m. kovo 24 d., <https://www.mokymulab.eu/636-mediacijos-mokymai-pradedantiems-6-temos48-akad-val.html> ir Mediacijos pagrindai: teorija ir praktika, Vytaudo Didžiojo universitetas žiūrėta 2026 m. kovo 24 d., chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2026/03/Mediacijos-mokymu-programa-2026-geguze.pdf

Mediatoriaus vaidmuo ir jo veiklos ypatumai	8 ak. val.
Mediatoriaus įrankiai ir aklaviečių įveikimas mediacijoje	8 ak. val.
Šeimos mediacijos ypatumai	8 ak. val.
Mediacijos ypatumai atskirų kategorijų ginčiuose. Teisinių žinių pagrindai mediatoriams	8 ak. val.
Mediatoriaus praktinių įgūdžių tobulinimas	8 ak. val.

Lentelė Nr. 3

1. Konfliktai ir ginčo samprata bei jų sprendimo būdai. 2. Mediacijos samprata. 3. Mediacijos principai. 4. Mediatoriaus vaidmuo. 5. Mediacijos procesas ir teisinių žinių pagrindai.	9 ak. val.
1. Praktinė užduotis. Mediacijos procesas: interesų įvardijimas. 2. Mediatoriaus bendravimo ir derybų vedimo technikos. 3. Atskirų kategorijų ginčų mediacijos ypatumai.	6 ak. val.
1. Efektyvus bendravimas – sėkmingos mediacijos prielaida. Konflikto samprata ir jo sprendimo būdai. 2. Mediacijos dalyviai ir jų psichologinių ypatumų svarba mediacijos procese. Mediatoriaus vaidmuo. 3. Mediacijos principai: psichologiniai aspektai. Mediatoriaus bendravimo ir derybų vedimo technikos.	7 ak. val.

1. Mediacijos procesas, jo etapai.	
2. Praktinė užduotis. Mediacijos organizavimo ir vedimo įgūdžių praktinis formavimas.	6 ak. val.
1. Mediatoriaus profesinė veikla. 2. Teisminės mediacijos ypatumai. 3. Teisinių žinių pagrindai. 4. Atskirų kategorijų ginčų ypatumai. 4 akad. val.	8 ak. val.
Praktinės užduotys. Atskirų kategorijų ginčų ypatumai.	6 ak. val.
1. Mediacijos simuliacija – šeimos mediacija. 2. Mediacijos simuliacija – verslo ginčai.	6 ak. val.

Lyginant dviejų skirtingų įstaigų organizuojamus mokymus pastebėta, kad mediatorių įvadiniai mokymai yra organizuojami ir pilna apimtimi atitinka LR Teisingumo ministro įsakymą dėl LR mediacijos įstatymo įgyvendinimo. Mokslininkai A. Tvaronavičienė ir R. Uscila pastebi, kad mokymų teikėjams nėra keliami jokie reikalavimai, tad mediatorių kvalifikacinis parengimas gali labai svyruoti: „mokymų paslaugų teikėjams nėra keliami jokie kvalifikaciniai reikalavimai. Realiai mokymus mediacijos tema gali organizuoti ir vykdyti bet kuris asmuo ar organizacija. Svarbu užtikrinti, kad mokymų programa atitiktų Mokymų mediacijos tema minimaliuosius reikalavimus”²⁰⁴. Remiantis nagrinėtais LR įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais, bei moksline literatūra Lietuvoje nėra specializuotų mediatorių, nei programų, skirtų šeimos ginčiuose tarpininkaujantiems mediatoriams. Bei pažymėtina, jog pagal įstatymuose keliamus kvalifikacinius reikalavimus, mokymų programos nėra pakankamai atliepiančios šią sritį, nes šeimos mediacijos temai skiriama vos 8 ak. val (žiūrėti lentelė Nr. 2)²⁰⁵.

Taip pat pažymima, kad nagrinėjant tiek nacionalinius teisės aktus, tiek mokslinę literatūrą nėra apibrėžtos konkrečios mediatoriaus išklausančio vaiko nuomonę, kompetencijos ar jiems keliami reikalavimai. Tuo tarpu O. Intė, J. Sondaitė ir A. Tvaronavičienė, Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos užsakymu, parengusios vaiko nuomonės išklauso-

²⁰⁴ A. Tvaronavičienė ir R. Uscila. „Mediatorių kvalifikacijos tikrinimo sistema Lietuvoje: modelis ir taikymo patirtis“, Mykolo Romerio universitetas (2021) https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/133541/PDF/08_Rozdzial_5_a.pdf

²⁰⁵ Mediacijos mokymai pradedantiems (6 temos – 48 ak. Val), 2026 m. mokymų programa, Mokymų LAB žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d., <https://www.mokymulab.eu/636-mediacijos-mokymai-pradedantiems-6-temos48-akad-val.htmls>

metodinį vadovą, dar tais pačiais metais surengė pirmuosius, vaiko nuomonės išklausymo mediacijoje, mokymus. Organizuoti 40 ak. val. praktiniai mokymai buvo skirti specialistų/mediatorių rengimui išklausyti vaiko nuomonę mediacijoje. Mokymų metu pagrindinis dėmesys buvo skiriamas šioms sritims²⁰⁶:

Lentelė Nr. 4

Įvadas į vaiko nuomonės išklausymą mediacijoje. - Vaiko nuomonės išklausymo tarptautinis ir nacionalinis teisinis reguliavimas; - Geriausių vaiko interesų samprata; - Vaiko brandos etapai; - Vaiko nuomonės išklausymo tikslas ir principai; - Vaiko dalyvavimo mediacijoje tikslas ir galimi modeliai.	8 ak. val.
Į vaiko poreikius orientuota mediacija. - Į vaiko poreikius orientuotos mediacijos ypatumai ir etapai; - Taikant į vaiko poreikius orientuotos mediacijos modelį naudotini įrankiai; - Į vaiko poreikius orientuotos mediacijos modelio analizė. - Praktinės simuliacijos.	8 ak. val.
Vaiką įtraukianti mediacija. - Vaiko nuomonės išklausymo proceso struktūra; - Vaiko emocinė branda nuo gimimo iki paauglystės. Naudotini išklausymo įrankiai.	8 ak. val.

²⁰⁶ Praktiniai mokymai, Vaiko nuomonės išklausymas mediacijoje, mokymų programa, 2023 m., Mokymų LAB žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d., https://www.mokymulab.eu/failai/files/Vaiko%20nuomon%C4%97s%20PROGRAMA%20patikslinta_compressed.pdf

- Paauglio emocinė branda, jo nuomonės išklausymo ypatumai bei taikytini įrankiai. - Pratinės simuliacijos.	
Probleminiai vaiko įtraukimo į mediaciją klausimai. - Vaiką įtraukiančios mediacijos modelio analizė; - Vaiko dalyvavimo mediacijoje modeliai; - Vaiko ryšis su tėvais; - Vaiko emocinė būseną tėvų ginčo metu; - Tėvų atstūmimo sindromas; - Smurto prieš vaiką požymiai ir mediatoriaus vaidmuo. - Praktinės simuliacijos.	8 ak. val.
Specialių poreikių turinčio vaiko nuomonės išklausymas. Vaikas – ginčo šalis. - Specialiųjų poreikių vaiko dalyvavimas mediacijoje; - Vaikas kaip ginčo šalis. Mediacija vaiko gerovės komisijos veikloje; - Praktinės simuliacijos; - Žinių patikrinimas.	8 ak. val.

Europos komisijos efektyviam teisingumui, gairėse nurodoma, jog priėmus sprendimą išklausti vaiko nuomonę, ją išklausti turėtų specializuotas mediatorius, jei ginčą medijuojantis mediatorius neturi tokių kompetencijų, pasitelkiamas kitas mediatorius²⁰⁷. Taip pat tarptautinėje praktikoje yra aiškiai įvardinamos mediatorių, taikančių vaiką įtraukiančios mediacijos procesą, kompetencijos:

- gebėjimas suformuoti saugią erdvę vaikui ir vaikų grupėms;
- aukšto lygio gebėjimą aktyviai klausyti vaikų;

²⁰⁷ „European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states“, Council of Europe žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d., https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source

- empatinis, amžių atitinkantis bendravimas su vaikais;
- atsižvelgti į kultūrinius, raidą, amžiaus ir individualius skirtumus;
- perduoti informaciją tėvams taip, kaip vaikui tai būtų priimtina²⁰⁸.

Apžvelgiant tarptautinėje praktikoje keliamus kvalifikacinius reikalavimus mediatoriams, siekiantiems išklausti vaiko nuomonę mediacijoje, Lietuvoje organizuoti, vaiko nuomonės išklausymo mediacijoje, mokymai visiškai atlieptų keliamus kvalifikacinius reikalavimus. Apibendrinant teigtina, kad nacionalinėje teisėje nėra aiškiai reglamentuotos mediatoriaus kompetencijos, specializuotos – akredituotos mokymų programos, kurias išklausę mediatoriai galėtų praktiškai įgyvendinti vaiko teisę būti išklausytam ir išklausytų jo nuomonę privalomosios mediacijos metu. Tad tokios praktinės kliūtys rodo, kad nors teisė būti išklausytam egzistuoja, tačiau jos realizavimas mediacijos kontekste išlieka fragmentiškas ir nepakankamai standartizuotas.

III. EMPIRINIS TYRIMAS (INTERVIU)

Šiame baigiamajame darbe pristatomas kokybinis tyrimas – ekspertinis interviu, kurio metu siekta išsiaiškinti teisėjų, advokatų, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų, mediatorių ir psichologų (toliau – ekspertai, respondentai) taikomą praktiką išklausant vaiko nuomonę ir ekspertų nuomonę dėl vaiko nuomonės išklausymo reikšmės privalomosios šeimos mediacijos metu. Respondentai interviu metu dalinosi patirtimi ir procesais, kai vaiko nuomonė yra išklausoma, bei teikė ekspertinę nuomonę, dėl vaiko nuomonės išklausymo galimybių, privalomosios mediacijos metu.

3.1. Tyrimo metodai

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti ekspertų, teisėjų, advokatų, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų, mediatorių ir psichologų taikomas praktikas ir jų nuomonę, dėl vaiko nuomonės išklausymo privalomosios šeimos mediacijos metu. Tyrimo metu užduoti klausimai buvo orientuoti išaiškinti vaiko nuomonės išklausymo taikomus mechanizmus Lietuvoje, būtinas specialistų, išklausančių vaiko nuomonę, kompetencijas, bei išsiaiškinti ekspertų požiūrį dėl vaiko nuomonės išklausymo privalomosios mediacijos metu. Tyrime aptariami klausimai (**Priedas Nr. 1**).

²⁰⁸ Competencies for child inclusive mediators, Family Mediation Council žiūrėta 2026 m. balandžio 2 d., https://www.familymediationcouncil.org.uk/wp-content/uploads/2017/06/Paper-2-Competencies-for-Child-Inclusive-Mediators-CIM.pdf?utm_source

- Pirmasis klausimas skirtas identifikuoti ar ekspertai, dalyvaujantys tyrime, išklauso vaiko nuomonę priimdami sprendimą, teikdami išvadas, rekomendacijas, atstovaudami ir (ar) tarpininkaudami šeimos ginče.
- Antrasis klausimas skirtas nustatyti, kokiais kriterijais remdamiesi ekspertai nusprendžia išklausti vaiko nuomonę, o tais atvejais, kai vaiko nuomonė yra neišklausoma – dėl kokių priežasčių vaiko nuomonė nėra išklausoma.
- Trečiasis klausimas skirtas nustatyti ar egzistuoja amžiaus riba, nuo kurios yra išklausoma vaiko nuomonė.
- Ketvirtasis klausimas skirtas nustatyti specialisto kompetencijas nustatyti vaiko brandą, ketinant išklausti jo nuomonę, bei gebėjimai, kurie būtini specialistui, siekiančiam išklausti vaiko nuomonę.
- Penktasis klausimas skirtas aptarti atvejus, ar dažnai ekspertai susiduria su atvejais, kuomet tėvai ar vienas iš tėvų, prieštarauja vaiko nuomonės išklausymui ir kokios dažniausios to priežastys.
- Šeštasis klausimas skirtas identifikuoti kaip vyksta arba turėtų vykti vaiko nuomonės išklausymo procesas.
- Septintasis klausimas skirtas nustatyti, ar išklausius vaiko nuomonę, vaikas priėmus sprendimą yra informuojamas (turėtų būti informuojamas) apie priimtą sprendimą ir priežastis, jei nebuvo atliepti vaiko norai.
- Aštuntasis klausimas skirtas išsiaiškinti eksperto nuomonę, ar sudėtinga specialistui, išklausančiam vaiko nuomonę, išlaikyti nešališkumą.
- Devintasis klausimas skirtas nustatyti ekspertų vertinimą, ar pačiam vaikui lengva dalyvauti nuomonės išklausymo procese, bei kokie galimi sunkumai.
- Dešimtas klausimas skirtas išgirsti ekspertų nuomonę, ar vaiko nuomonė turėtų būti išklausyta privalomosios šeimos mediacijos metu.
- Vienuoliktasis klausimas skirtas identifikuoti kokie ekspertų vertinimu mokymai, turėtų būti privalomi mediatoriams, dirbantiems su privalomąja mediacija ir siekiantys išklausti vaiko nuomonę.

3.2. Tyrimo imtis

Atsirenkant respondentus naudotasi viešai prieinama informacija. Pasirinkta tyrimą atlikti analizuojant 5 grupių taikomą vaiko nuomonės išklausymo praktiką ir nuomonę: teisėjų, advokatų, mediatorių, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų ir psichologų. Atsirinkti 2 šeimos bylas nagrinėjantys teisėjai (toliau – Teisėja 1, Teisėjas 2), 2 advokatai (toliau – Advokatė 1, Advokatas 2), kurie atstovauja civilinėse bylose nagrinėjant šeimos ginčą, 2

psichologai (toliau – Psichologė 1, Psichologas 2), kurie dirba su vaikais, kurių šeimos išgyvena skyrybas, 2 mediatoriai (toliau – Mediatorė 1, Mediatorė 2) pagal mediatorių sąrašą ir 2 vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai (toliau – Vaiko teisių specialiste 1, Vaiko teisių specialiste 2). Su visais, išskyrus vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistais, kontaktuota tiesiogiai, o į vaikų teisių ir apsaugos ir įvaikinimo tarnybą kreiptasi bendru paštu, prašant deleguoti ekspertus, kurie galėtų dalyvauti tyrime.

3.3. Tyrimo rezultatai

Interviu metu atskleista, jog vaiko nuomonę tiesiogiai išklauso tik psichologai ir vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai. Paklausus kitų respondentų dėl kokių priežasčių vaiko nuomonė nėra išklausoma, šie nurodė: advokatai minėjo, kad jų tikslas yra atstovauti šeimos ginče ir jie mano jog pakanka tos informacijos, kurias pateikia jų atstovaujamas, arba vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos vaiko nuomonės išklausymo akte pateiktos informacijos. Teisėjai taip pat nurodė, jog tiesiogiai vaiko nuomonė yra išklausoma labai retais atvejais, dažniausiai pakanka vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos vaiko nuomonės išklausymo akto. Tais atvejais kai vaikas yra išklausomas teisme, tai atliekama per psichologą, vaikams skirtoje erdvėje. Mediatoriai, dalyvavę tyrime, nurodė, kad vaiko nuomonės išklausymo praktikos netaiko. Siekiant išsiaiškinti vaiko nuomonės išklausymo dažnumą ir neišklausymo priežastis, nustatyta, kad vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai išklauso vaiko nuomonę atliekant situacijos vertinimą, kai yra gaunamas pranešimas apie galimą vaiko teisių pažeidimą, tačiau konkretaus dažnumo ekspertai nenurodė. Psichologai nurodė, kad vaiko nuomonė yra išklausoma teikiant pagalbą ir ji pati svarbiausia viso proceso metu, dažnumą nurodo – kiekvieną sesiją. Mediatoriai nurodė, kad vaiko nuomonės išklausymo praktikos netaiko dėl kelių priežasčių: jų vertinimu jie neturi tinkamų kompetencijų išklausti vaiko nuomonę, bei kita priežastis, kurią įvardino Mediatorė 1, kad šiuo metu privalomajai šeimos mediacijai, už kurias apmokama iš valstybės biudžeto skiriama tik iki 8 valandų. Atkreiptinas dėmesys, kad į šias valandas įeina ir paruošiamieji mediatoriaus darbai, raštų ar taikos sutarties parengimo darbai. Mediatoriai įvardindami priežastis, kodėl nėra išklausoma vaiko nuomonė, akcentavo, kad ne tik kompetencijų stoka, tačiau ir valstybės finansuojamų valandų skaičius yra nepakankamas, jog privalomosios mediacijos metu būtų išklausoma vaiko nuomonė.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad visgi egzistuoja amžiaus riba, nuo kurios, kai kurių ekspertų vertinimu, galėtų būti išklausoma vaiko nuomonė. 7 iš 10 ekspertų nurodė, jog vaiko amžius neturi reikšmės vaiko nuomonės išklausymo procesui, tačiau 1 advokatas ir 2 teisėjai nurodė konkretų vaiko amžių, nuo kurio vaiko nuomonė galėtų būti išklausyta. Advokato 2 teigimu vaikas maždaug nuo 5-erių metų galėtų dalyvauti vaiko nuomonės išklausymo procese, o

štai teisėjų vertinimu vaikas turėtų būti kiek vyresnis: Teisėja 1 nurodo, kad vaikas turėtų būti maždaug 7-erių ar 8-erių metų, o Teisėjas 2 nurodė, kad vaikas turėtų būti maždaug 10-ties, jog galėtų suformuluoti savo pažiūras, norus susijusius su šeimos ginče nagrinėjamais klausimais. Tuo tarpu, kaip ir didžioji dauguma respondentų užsiminė apie vaiko brandą, tyrimo metu siekta nustatyti, kokias kompetencijas ar gebėjimus privalėtų turėti specialistas, kuris gebėtų nustatyti vaiko brandą, bei gebėtų išklausti vaiko nuomonę. 8 iš 10 tyrime dalyvavusių ekspertų nurodė, kad specialistas, kuris siekia išklausti vaiko nuomonę, turėtų būti išklauses vaiko raidos ir psichologijos pagrindus, arba turintis psichologijos išsilavinimą. Tačiau 2 respondentai – vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai nurodė, jog būtina turėti gebėjimų, susijusių su komunikabilumu, mokėjimu užmegzti paprastą pokalbį su vaiku, ekspertų teigimu tai būtų pakankami gebėjimai, kurie sąlygotų, jog vaiko nuomonės išklausymo procesas galėtų vykti sėkmingai.

Siekiant nustatyti kliūtis su kuriomis galima susiduria ekspertai, ketindami išklausti vaiko nuomonę, tyrimo metu siekiama nustatyti tėvų poziciją, kai ekspertai ketina išklausti vaiko nuomonę. Tyrimo metu advokatai nurodė, kad tėvai siekia, jog advokatai įsitikintų dėl tėvų išsakomos pozicijos ir patys skatina, jog advokatai pabendrautų su vaikais, bei išgirstų vaikų poziciją. Tuo tarpu vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų, teisėjų ir mediatorių atsakymai sutapo. Tyrimo metu atskleista, kad būtent šie ekspertai, dažniausiai susiduria su situacijomis, kai vienas iš tėvų siekia jog vaiko nuomonė būtų išklausyta, o tuo tarpu kitas vengia. Vengiančių tėvų argumentai dažniausiai būna tokie: „nenoriu, kad vaikas būtų traumuojamas“, „vaikas bus nuteiktas“, „vaiko nuomonė yra išklausoma per dažnai“ ir kt. Teisėjai nurodė, kad esant tokiai situacijai, dažniausiai vaiko nuomonės neišklauso, nes esant aukšto lygio konfliktui neišvengiamas ir lojalumo konfliktas, tad siekiant papildomo vaiko įtraukimo į tėvų konfliktą, teisėjai vaiko nuomonę išklauso tik krašutiniais atvejais t.y. kai yra nepakankama duomenų byloje, kuriuos pavyzdžiui pateikia vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Tuo tarpu mediatoriai akcentavo, jog mediacijos sėkmė remiama bendradarbiavimu, tad esant nesutarimui, jei mediatorius siūlo išgirsti vaiko nuomonę, tyrime dalyvaujantys mediatoriai nesiūlo išklausti vaiko nuomonės. Tyrime dalyvaujantys psichologai nurodė, kad retais atvejais susiduria, jog skyriumi gyvenantis vienas iš tėvų, prieštarautų jog pagalbos teikimo procese psichologas išklaustų vaiko nuomonę.

Ekspertai, kurie vaiko nuomonę išklauso, dalinasi kaip praktiškai organizuojamas procesas. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai dalinasi, kad vaiko nuomonė yra išklausoma jam saugioje aplinkoje pvz: dažniausiai namuose, nes tai yra jam pažįstama vieta, kurioje vaikas gali jaustis saugiausiai. Taip pat ekspertai akcentavo, kad tinkamos vietos/ erdvės

pasirinkimas turi didžiulę reikšmę, siekiant išklausti vaiko nuomonę. Tuo tarpu psichologai nurodė, jog vaiko nuomonė, pagalbos teikimo procesu, yra išklausoma, neutralioje aplinkoje pvz: kabinete, kuris yra įrengtas konsultuoti vaikus. Tuo pačiu psichologai akcentavo, kad vaiko nuomonė yra išklausoma taikant įvairius metodus: pvz pasitelkiami dailės terapijos metodai, žaidimai ir kt., priemonės, siekiant jog procesas vaikui būtų kuo jaukesnis ir atitiktų jo brandą. Teisėjai, kaip ir minėta anksčiau, retais atvejais išklauso vaiko nuomonę, nurodė, jog vaiko nuomonė teisme yra išklausoma per teismo psichologą. Vaikas procese dalyvauja atskiroje erdvėje, kurioje su juo bendrauja psichologas. Psichologas užduoda iš anksto teismo pateiktus klausimus, tačiau juos suformuluoja atsižvelgdamas į vaiko brandą. Tuo tarpu teisėjas ir bylos šalys vaiko nuomonės išklausymo procesą gali matyti teismo posėdžių salėje, ekrane. Kiti ekspertai, kurie kaip ir minėta anksčiau, neišklauso vaiko nuomonės, pateikė, kaip jų vertinimu vaiko nuomonės išklausymo procesas turėtų vykti. Štai advokatai ir Mediatorė 2 nurodė, kad vaiko nuomonė turėtų būti išklausoma jaukiai įrengtame kambaryje, bei procesas turėtų būti organizuojamas atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą, Advokatės 1 pateiktas pavyzdys: „jei apklausiamas paauglys mažai tikėtina, kad specialistas kvies vaiką pažaisti ar piešti, tačiau aplinka vis tiek turėtų būti jauki ir neformali“. Tuo tarpu Mediatorė 2 nurodė, kad jos vertinimu vaiko nuomonę išklausantis specialistas turėtų atsižvelgti į vaiko poreikius, amžius, hobius ir kt. Viena vertus mediatorė pritarė, kad mažesnių vaikų nuomonės išklausymas turėtų vykti neformalioje, jaukioje aplinkoje, tačiau kita vertus su vaiku galima bendrauti ir pavyzdžiui vaikų žaidimo aikštelėje. Taip pat mediatorė nurodė, kad tuo atveju jei yra išklausoma paauglio nuomonė, jos vertinimu galėtų būti išklausoma, kad ir žaidžiant futbolą, parke vedžiodant šunį, ar pasikvietus paauglį picos. Priėjimas prie vaiko turi būti lankstus ir atitinkantis jo brandą. Tyrimo metu mediatorė pabrėžė, kad labai svarbu, jog mediatorius, ar kitas ekspertas, siekiantis išklausti vaiko nuomonę, su vaiku bendrautų jam suprantama kalba, bei mediatorės vertinimu svarbu, kad vaiko nuomonę išklaustytų kitas ekspertas ar mediatorius, o ne tas pats kuris dalyvauja sprendžiant kilusį ginčą. Tokiu būdu specialistas gali geriausiai atliepti vaiko balsą, perduoti suderintą žinutę tėvams. Mediatoriai atkreipė dėmesį, kad nėra aiškių rekomendacijų kaip vaiko nuomonės išklausymo procesas turėtų vykti, Mediatorė 2 akcentavo: „Nėra jokių rekomendacijų, kuriomis vadovaujantis būtų galima organizuoti vaiko nuomonės išklausymo procesą. Kaip pvz., dalyvavau užsienio ekspertų mokymuose, kurie pateikė aiškius žingsnius kaip turi vykti procesas ir kaip jų šalyje jis yra organizuojamas: gaunamas tėvų sutikimas, parengiamas laiškas vaikui, vaikui sutikus organizuojamas vaiko nuomonės išklausymo procesas, suderinama žinutė, kurią vaikas sutinka, kad būtų perduodama tėvams, bei po viso tėvų mediacijos proceso įvyksta pokalbis su vaiku, ar vaikas informuojamas laišku apie tėvų priimtą sprendimą. Tad mano manymu kol nėra aiškių gairių Lietuvoje, šis procesas galėtų vykti labai sunkiai. Jei kiekvienas mediatorius imtų

improvizuoti mano vertinimu žalos gali būti daugiau nei naudos“. Taip pat ekspertams atsakant į šį klausimą, siekta nustatyti, kaip organizuojamas ar turėtų vykti vaiko atvykimas į susitikimą su specialistu, t.y., koku būdu vaikas informuojamas apie vykstantį procesą. 9 iš 10 ekspertų nurodė, jog už vaiko atvykimą/ susitikimą su specialistu yra atsakingi tėvai ir jie turėtų informuoti vaiką apie vykstantį susitikimą. 1 respondentė – Mediatorė 2, nurodė, jog vaikas turėtų būti pakviečiamas laišku, taip siekiant užmegzti ryšį su vaiku dar prieš kontaktinį susitikimą.

Respondentų nuomone, vaiko informavimas apie priimtą sprendimą ir priežastis, kodėl į vaiko nuomonę nebuvo atsižvelgta, arba buvo atsižvelgta iš dalies, nėra specialisto, išklausančio vaiko nuomonę, atsakomybė. Visi tyrime dalyvavę ekspertai nurodė, kad pakartotinis susitikimas su vaiku būtų netikslingas. Teisėjai nurodė priežastis, kad teisiniai ginčai tarp tėvų trunka ilgai ir sprendimas gali būti priimamas net ir po metų, ar kelių, tad pakartotinis susitikimas su vaiku galėtų būti netgi žalojantis. Advokatų pozicija panaši kaip ir teisėjų – tyrime dalyvavę advokatai nurodė, kad papildomas pokalbis su vaiku gali jam būti žalingas, ypač atsižvelgiant į tai, kad vaiko nuomonė, tėvų skyrybų atveju gali būti išklausoma ne vieną kartą. Tuo tarpu vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai nurodė, kad vaiko nuomonės išklausymo procesas yra vienkartinis veiksmas, kurio metu yra ne tik išklausoma vaiko nuomonė, tačiau vaikas yra informuojamas apie tolimesnę eigą, pavyzdžiui galimai skirtinas pagalbos priemonės, ar galimus sprendimus, kurie būtų tiesiogiai susiję su vaiku. Psichologai nurodė, kad šiuo atveju yra labai svarbu atskirti specialistų vaidmenis (Psichologė 1): „Labai svarbu suprasti, kad mano kaip psichologės rolė yra suteikti vaikui pagalbą arba išklausti jo nuomonę esant tam tikroms situacijoms, pavyzdžiui: smurto, prievartos atveju, šeimos skyrybų atveju. Tuo atveju jei išklausau vaiko nuomonę, jo žinutę, bet tik su vaiko sutikimu, perduodu tėvams ar kitoms suinteresuotoms šalims. Žinoma vaiko teisių pažeidimo atveju informuoju atsakingas institucijas. Tačiau mano vaidmuo ties nuomonės iš klausimu ir pasibaigia, aš nesu atsakinga už sprendimų priėmimą ir niekaip nesu su tuo susijusi“. Mediatorių pozicija buvo labai panaši kaip ir kitų ekspertų. Jų vertinimu labai svarbu apibrėžti specialistų vaidmenis ir atsakomybes. Taip pat mediatoriai pažymėjo, kad kiekvieną situaciją reikėtų vertinti individualiai (Mediatorė 1): „Pavyzdžiui jei vaiko nuomonės išklausymo metu specialistas mato, kad vaikas jau nuo vykstančių procesų yra pavargęs, jis nenori dalyvauti net pokalbyje su specialistu – pakartotinai jo kviesti nebereikėtų. Tačiau jei vaikas išreiškia norą, susidomėjimą ar specialistas pastebi, kad jam yra svarbu jog jo balsas būtų išgirstas, tuomet specialistas galbūt kartu su tėvais, galbūt vienas turėtų paaiškinimus pateikti vaikui“. Pažymėtina, kad visi tyrime dalyvavę ekspertai nurodė, jog vaikas, kuris dalyvauja šiame procese, turi iš pat pradžių būti informuojamas, jog jis nėra atsakingas už priimtą sprendimą ir kad sprendimų priėmėjams ar tėvams priimant sprendimą labai svarbi jo nuomonė.

Šis žingsnis yra labai svarbus, kad vaikas nepatirtų kaltės jausmo ar dar stipresnio lojalumo konflikto.

Tyrimo duomenis atskleidė, kad ekspertams, kurie išklauso vaiko nuomonę, nėra sudėtinga išlaikyti nešališkumą. Tie ekspertai, kurie vaiko nuomonės neišklauso nurodė, kad jų vertinimu vaiko nuomonė šeimos ginčo atveju būtų labai naudinga, nes vaikas būtų girdimas tiesiogiai, jo poreikiai būtų išsakomi asmeniškai, neparemti tėvų prielaidomis. Mediatorės 2 teigimu: „Vaiko nuomonę turėtų išklausyti kitas mediatorius – ne tas pats, kuris medijuoja šeimos ginčą, todėl jam nebūtų sudėtinga išlaikyti nešališkumą. Tas mediatorius bendrautų tik su vaiku, o vaiko žinutę perduotų pvz žodžiu per mediacijos sesiją“. Tačiau remiantis tyrimo duomenimis, ekspertų vertinimu, pačiam vaikui ne retai yra sudėtinga dalyvauti vaiko nuomonės išklausymo procese. Ekspertų teigimu, vaikui, ypač kai tėvų konfliktas tęsiasi ilgą laiką, pabendrauti tenka su daugybės institucijų atstovų, tad advokatų, teisėjų, psichologų vertinimu pakartotinis vaiko nuomonės išklausymas gali būti traumuojantis. Psichologas 2 akcentuoja, kad: „Dažnai vos tik užsiminę pavyzdžiui apie skyriumi gyvenantį vieną iš tėvų iš vaikų girdime – tai ką man ir vėl viską kartoti? Vaikai būna išvargę nuo vykstančio proceso, tad dalyvavimas procese, kai yra priimamas sprendimas, gali užkrauti vaikui atsakomybę, sukelti kaltės jausmą. Žinoma reikia vertinti kiekvieną situaciją individualiai“. Nors advokatai ir teisėjai pasisakė, kad ilgai besitęsiant konfliktui, vaiko nuomonės išklausymas galėtų būti žalingas vaikui, tačiau akcentavo, kad jei vaiko nuomonės išklausymas vyktų pirminėse konflikto stadijose t.y. vykdant privalomąją šeimos mediaciją, vaiko nuomonės išklausymas kaip pagalbinis įrankis tėvams susitarti, vertintinas pozityviai, tik žinoma mediatorius turėtų paruošti tėvus, kad vaiko nuomonės išklausymas turėtų būti vertinimas atsakingai ir priimant sprendimus bent iš dalies turėtų būti į tai atsižvelgiama. Teisėjų ir advokatų vertinimu, jei tėvai vertintų atsakingai vaiko nuomonę ir bent iš dalies atlieptų vaiko išsakytus norus, toks sprendimas ilgalaikėje perspektyvoje būtų tvaresnis, bei vaikas jaustųsi girdimas. Tuo tarpu mediatorių vertinimu vaiko nuomonės išklausymas, privalomosios šeimos mediacijos metu, užtikrintų jog tėvų priimamas sprendimas atlieptų geriausius vaiko interesus ir poreikius, bei tikėtina toks sprendimas būtų sėkmingai vykdytinas ir vaikas patirtų mažiau neigiamų pasėkmių. Tačiau Mediatorė 2 pažymėjo, kad labai svarbu įvertinti konflikto lygį: „Jei pavyzdžiui konflikto lygis yra labai aukštas ir tėvai privalomojoje mediacijoje dalyvauja tik formaliai, vaikui dalyvauti nuomonės išklausymo procese gali būti sudėtinga ir net žalinga, nes tėvai gali daryti tiesioginę įtaką vaikui, perkelti jam atsakomybę ir kt. Tad pabrėžtina, kad vaiko nuomonės išklausymas mediacijoje yra labai pozityvus procesas, tačiau mediatorius turėtų būti specializuotas ir gebėti įvertinti individualiai kiekvieną situaciją, kad vaikui procesas būtų kuo lengvesnis“. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų vertinimu vaikui nėra sudėtinga dalyvauti nuomonės išklausyme, tačiau proceso sėkmė yra tinkamos specialisto

kompetencijos (Vaiko teisių specialistė 1): „Jei specialistas geba užmegzti saugų ryšį su vaiku, tas procesas pačiam vaikui nebus sudėtingas, tačiau jei specialistas nebega užmegzti ryšio su vaiku ne tik procesas bus be rezultatų, tačiau ir vaikui gali sukelti neigiamas emocijas“.

Kaip ir minėta anksčiau, vaiko nuomonės išklausymas privalomosios šeimos mediacijos metu vertintinas pozityviai. Visi ekspertai nurodė, kad išklausius vaiko nuomonę privalomosios šeimos mediacijos metu, šalių priimamas sprendimas bus tvaresnis, nes labiau atitiks vaiko poreikius ir bus paremtas ne šalių pozicijomis o vaiko interesais. Mediatorė 2 pažymi, kad: „<...> tuo atveju kai vaiko nuomonė nėra išklausoma, kiekvienas iš tėvų pateikia savo nuomonę, kaip jų vertinimu vaikui bus geriausia, o tada ginčas tik gylėja ir gylėja. Tad jau išgirdus vaiko žinutę, būtų pagalbinis įrankis mediatoriui kviesti tėvus remtis vaiko poreikiais ir norais, o ne savo emocijomis ir ambicijomis“. Teisėjų pozicija sutapo su mediatorių išsakyta pozicija. Taip pat teisėjai pažymėjo, kad vaiko nuomonės išklausymas būtų labai naudinga praktika ne tik privalomosios šeimos mediacijos, bet ir teisminės mediacijos metu. Tačiau kaip ir minėta anksčiau, ekspertai akcentavo, kad mediatorius turėtų vertinti kiekvieną situaciją individualiai, kad gebėtų nustatyti ar vaiko nuomonės išklausymas atlieps geriausius vaiko interesus, nes jei vyrauja lojalumo konfliktas, tokiu atveju nuomonės išklausymas nėra rekomenduotinas.

Tyrimas atskleidė, kad ekspertų vertinimu šiuo metu mediatoriams taikomi kvalifikaciniai reikalavimai nėra pakankami. Atliekant tyrimą nustatyta, kad specializuotų šeimos mediatorių nebuvimas turi neigiamos įtakos ne tik mediacijos proceso kokybei, tačiau ir galimam vaiko nuomonės išklausymui. Advokatų vertinimu, jog mediatoriai, kurie dirba su privalomąja šeimos mediacija turėtų išklausyti specializuotus mokymus t.y. ne tik privalomuosius, kurie dažnu atveju yra įvadiniai, bet ir susijusius su šeimos teise, psichologija ir kt. Teisėjų pozicija iš dalies sutapo su advokatų pozicija, kad turėtų būti ruošiami specializuoti mediatoriai. Teisėjų vertinimu specializacija galėtų būti įvairi (Teisėjas 2): „<...> kaip ir teisme yra teisėjai nagrinėjantys skirtingas bylas pvz civilines ar baudžiamąsias, taip ir mediacijoje turėtų būti mediatoriai, kurie pavyzdžiui specializuojasi šeimos teisėje ir kitose šakose. Vienas specialistas negali atliepti profesionaliai visų šakų. Mano vertinimu galėtų būti kaip ir yra dabar įvadiniai mokymai mediatoriams, tačiau vėliau mediatorius galėtų rinkstis specializaciją“. Mediatorių vertinimu taikomi reikalavimai yra pakankami, tačiau nurodė, kad mediatoriaus kompetencijos priklauso nuo pačio mediatoriaus motyvacijos – ar šis dalyvaus mokymuose, tik pagal reikalavimus, kurie yra keliami kvalifikacijos kėlimui, ar visgi dalyvaus mokymuose papildomai savarankiškai, taip siekdamas stiprinti savo kompetencijas. Psichologai ir vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistai nurodė, kad jiems nėra žinomi kvalifikaciniai reikalavimai mediatoriams, kurie dirba su privalomąja šeimos mediacija, tačiau kalbant apie kompetencijas ekspertai akcentavo, jog

mediatorius turėtų išmanyti konflikto dinamiką, būti lankstūs, empatiški. Kalbant apie mediatoriaus kompetencijas, kuris gebėtų išklausti vaiko nuomonę, visi ekspertai nurodė, kad mediatorius privalėtų turėti išklausęs bent vaikų psichologijos pagrindų mokymus, mokymus apie vaiko raidą ir brandą. Ekspertų teigimu šie mokymai labai svarbūs, jog ekspertai galėtų nustatyti vaiko brandą ir pagal tai organizuoti vaiko nuomonės išklausymo procesą. Taip pat svarbu jog ekspertai išmanydami vaikų raidą ir psichologiją galėtų bendrauti su vaiku jam suprantama ir jo brandą atitinkančia kalba.

Apibendrinant tyrimo duomenis išryškėjo specializuotų mediatorių, dirbančių su privalomąja šeimos mediacija, rengimo poreikis, bei specializuotų mokymų mediatoriams poreikis, kurie gebėtų išklausti vaiko nuomonę. Taip pat pažymėtina, kad labai svarbus individualus situacijos vertinimas siekiant taikyti vaiką įtraukiančios mediacijos metodą.

3.4. Tyrimo išvados

Apibendrinant tyrimo rezultatus darytinos šios išvados:

- Vaiko nuomonės išklausimo praktika nėra plačiai taikoma tarp tyrime dalyvavusių ekspertų.
- Ekspertų išsakyta, kad vaiko nuomonės išklausymo procesas organizuojamas individualiai vertinant situaciją. Teisėjų ir advokatų minimos priežastys, dėl kurių nėra išklausoma vaiko nuomonė, vertinama, kad yra pakankama susipažinti su bylos medžiaga ir susipažinti su vaiko situacijos vertinimu, kurie pateikiami vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai įvertinus šeimos situaciją, išklausius vaiko nuomonę. Mediatorių dažniaunos nurodomos priežastys: nepakankamos kompetencijos, per mažai skiriamų valstybės finansuojamų privalomosios mediacijos valandų.
- Remiantis tyrimo duomenimis dalis ekspertų nurodo konkretų vaikų amžių: 5, 7-8 ir 10 metų, nuo kurio būtų galima išklausti vaiko nuomonę. Ekspertų vertinimu toks amžius vaikui leistų tinkamai suformuluoti savo pažiūras ir išsakyti poreikius susijusius su ginčo klausimu.
- Daugumos ekspertų nuomone, specialistas, kuris išklauso vaiko nuomonę turėtų būti išklausęs vaiko raidos ir psichologijos pagrindų mokymus, arba būti įgijęs psichologijos išsilavinimą.
- Ekspertai neretai susiduria su situacijomis, kuomet vienas iš tėvų palaiko siūlymą, arba pats prašo išklausti vaiko nuomonę, o kitas tuo tarpu vengia. Pažymėtina, kad vaiko ekspertų nuomone, tai atvejais, kai nėra bendro tėvų sutarimo dėl vaiko nuomonės išklausymo, taikyti šį procesą nerekomenduojama. Esant aukštam konflikto lygiui neretai vyksta ir lojalumo konfliktas.

- Nustatyta, kad Lietuvoje nėra aiškių rekomendacijų ar gairių kaip turėtų vykti vaiko nuomonės išklausymo procesas. Tiek praktikoje taikomi metodai, tiek ekspertų vertinimu galima proceso eiga, skiriasi. Tiek teisme, tiek pas psichologus vaiko nuomonė yra išklausoma psichologo ir tai vyksta neformalioje aplinkoje taikant sužaidybintus metodus. Tuo tarpu vaiko teisių apsaugos ir įvaikino tarnyba vaiko nuomonę išklauso jam priimtinoje ir saugioje erdvėje t.y. dažniausiai vaiko namuose. Šiu ekspertų manymu vaiko dalyvavimą nuomonės išklausymo procese turėtų organizuoti tėvai, informuoti apie vykstantį procesą ir vaiko atvykimo užtikrinimą. Tuop tarpu mediatprijų nuomone procesas turėtų būti aiškus, struktūruotas pagal parengtas gaires ar rekomendacijas, kad specialistui išklausančiam vaiko nuomonę, būtų aiškūs žingsniai.
- Ekspertų nuomone vaiko informavimas apie priimtą sprendimą ir priežastis, kodėl į vaiko nuomonę nebuvo atsižvelgta, arba buvo atsižvelgta iš dalies, nėra specialisto, išklausančio vaiko nuomonę, atsakomybė. Taip pat nurodoma, jog labai svarbu prieš išklausant vaiko nuomonę, vaiką informuoti, kad jis nėra atsakingas už priimamą sprendimą, o jo nuomonė tik padės priimti sprendimą.
- Remiantis tyrimu, darytina išvada, jog ekspertui nėra sudėtinga išlaikyti nešališkumą. Mediatorių teigimu vaiko nuomonę turėtų išklausti kitas mediatorius, nedalyvaujantis ginče, o jo vaidmuo būtų tik išklausti vaiko nuomonę ir perduoti vaiko žinutę tėvams.
- Ekspertų vertinimu, vaiko dalyvavimas nuomonės išklausymo procese, vienareikšmiškai yra sudėtingas. Todėl respondentų nuomone, sprendimas dėl vaiko nuomonės išklausymo turi būti priimamas labai atsakinga, ekspertai turėtų individualiai vertinti kiekvieną situaciją prieš nusprenddami/ siūlydami vaiko nuomonės išklausymu, tam, kad vaikas nebūtų dar labiau įtraukiamas į konfliktą, bei nesijaustų atsakingas už priimtą sprendimą.
- Ekspertų vertinimu, kad nors mediacijos procesas ir yra skatintinas, bei pozityvus, tačiau vaiko nuomonė turėtų būti išklausoma vertinant kiekvieną situaciją individualiai: ar šalys dalyvauja procese bendradarbiaudamos ar tik formaliai ir kt.
- Tyrimo metu nustatyta, jog ekspertų vertinimu, mediatoriai dirbantys su privalomąja šeimos mediacija turėtų būti specializuoti. Tuo tarpu mediatoriai, kurie galėtų išklausti vaiko nuomonę turėtų taip pat išklausti specializuotus mokymus: vaikų psichologija, vaikų raida ir branda, bei kitus susijusius mokymus skirtus kompetencijų stiprinimui.

IŠVADOS

1. Vaiko teisė būti išklausytam yra viena svarbiausių vaiko teisių. Ji užtikrina, kad sprendžiant su vaiku susijusius klausimus būtų atsižvelgiama į jo nuomonę ir interesus. Tačiau praktikoje ši teisė ne visada tinkamai įgyvendinama dėl sudėtingo vaiko brandos vertinimo, netinkamų išklausymo metodų, teisinio reguliavimo, specialistų kompetencijų trūkumo. Todėl būtina gerinti tiek teisinį reguliavimą, tiek specialistų praktiką, kad vaiko nuomonė būtų realiai išgirsta ir įvertinta.
2. Vaiką įtraukianti mediacija padeda geriausiai užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam ir priimti vaiko interesus atitinkančius sprendimus. Ji leidžia atskleisti vaiko poreikius, stiprina pasitikėjimą procesu ir gali teigiamai veikti jo emocinę gerovę. Tačiau tam būtini tinkamai parengti mediatoriai, aiškios gairės vaiko nuomonės išklausymo gairės, bei aiškus vaiko nuomonės išklausymo algoritmas, siekiant užtikrinti vienodą proceso taikymą.
3. Lietuvoje trūksta specializuotų šeimos mediatorių, todėl šeimos mediacijos kokybė ir efektyvumas dažnai yra riboti. Sprendžiant su vaikais susijusius ginčus būtinos ne tik teisinės, bet ir psichologinės bei vaiko raidos žinios. Dėl aiškios specializacijos, mokymų kokybės reikalavimų stokos ir trumpos privalomosios mediacijos trukmės mediacija neretai vykdoma formaliai, dėl laiko stokos nepakankamai atsižvelgiant į vaiko interesus t.y. siekiant taikyti vaiką įtraukiančią mediaciją. Todėl būtina stiprinti mediatorių rengimą, nustatyti aiškesnius kvalifikacijos bei mokymų kokybės reikalavimus ir ilginti privalomosios mediacijos trukmę.
4. Empirinio tyrimo metu išaiškėjo, jog vaiko nuomonės išklausymo praktika vis dar nėra plačiai taikoma. Tyrimo metu išryškėjo, kad Lietuvoje nėra aiškių rekomendacijų ar gairių kaip turėtų vykti vaiko nuomonės išklausymo procesas. Tiek praktikoje taikomi metodai, tiek ekspertų vertinimu galima proceso eiga, skiriasi. Taip pat tyrimas atskleidė jog vaiko nuomonės išklausymas privalomosios mediacijos metu vertintinas pozityviai, tačiau, kad šis procesas būtų tinkamas būtina, jog specialistai turėtų vaikų psichologijos, vaikų raidos žinių, bei taikydami vaiką įtraukiančios mediacijos metodą įvertintų kiekvieną situaciją individualiai, bei tinkamai šiam procesui paruoštų tėvus. Kadangi privalomojoje šeimos mediacijoje vaiko nuomonės išklausymas nėra plačiai taikomas, galima teigti jog nėra pilnai įgyvendinama Konvencija.
5. Ginamieji magistro darbo teiginiai pasitvirtino: Išklausius vaiką mediacijoje, tėvų priimami sprendimai geriau atspindi tikruosius vaiko interesus; Šeimos mediacijos metu vaiką išklausantys mediatoriai privalo turėti specialiųjų darbo su vaikais žinių ir įgūdžių.

REKOMENDACIJOS

Siekiant užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam privalomosios šeimos mediacijos metu ir siekiant spręsti moksliniame darbe atskleistas problemas, siūlytina:

1. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai:

- 1.1. Plėtoti specializuotų šeimos mediatorių rengimo sistemą, inicijuojant tikslines mokymo programas, orientuotas į šeimos ginčų specifiką;
- 1.2. Peržiūrėti privalomosios šeimos mediacijos finansavimo modelį ir padidinti valstybės finansuojamų mediacijos valandų skaičių, numatant papildomas finansuojamas ne mažiau nei 4 valandas tais atvejais, kai taikoma vaiką įtraukianti mediacija;
- 1.3. parengti vaiko nuomonės išklausymo mediacijoje gaires, nustatančias vaiko įtraukimo principus ir procedūras, atsižvelgiant į jo amžių bei brandą. Jose turėtų būti įtvirtinti saugios aplinkos, savanoriško dalyvavimo, informavimo apie procesą bei mediatoriaus veiksmų ribų standartai, taip pat rekomendacijos dėl vaikai pritaikytos komunikacijos ir galimų rizikų valdymo.

2. Lietuvos Respublikos Seimui:

- 2.1. Papildyti Mediacijos įstatymo 8 straipsnį 5 dalimi ir išdėstyti ją taip: „5. Mediatoriai, vykdantys privalomąją mediaciją ir taikantys vaiką įtraukiančią mediaciją, privalo būti išklausę ne trumpesnius kaip 40 akademinų valandų vaiko psichologijos, vaiko raidos ir komunikacijos su vaikais mokymus.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“, Lietuvos Respublikos Seimas, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.
2. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, Infolex, <https://www.infolex.lt/ta/113974#X85ca3a8099ce48b8940519134e0acea9>
3. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (Žin., 2008, Nr. 87-3462; TAR, 2017-07-12, Nr. 2017-12053; 2020-06-22, Nr. 2020-13616), Infolex, <https://www.infolex.lt/ta/51537>
4. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas <https://www.infolex.lt/ta/100228>
5. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, 2020 m., <https://www.infolex.lt/ta/77554>
6. Ženevos vaiko teisių deklaracija, 1924 m. rugsėjo 26 d., Un Documents, <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>
7. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija, 1959 m. lapkričio 20 d., <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/un-declaration-rights-child-1959.html>
8. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1989 m. lapkričio 20 d., <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
9. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2016 m., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>
10. Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo, 1996 m., <https://rm.coe.int/european-convention-on-the-exercise-of-children-s-rights/1680a40f72>
11. Europos Komisija, Europos Sąjungos vaiko teisių strategija, 2021 m., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF
12. General Comment No. 12 The right of the child to be heard, 2009 m., <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>
13. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, žiūrėta 2025-05-10, [X-1702 Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas](#)
14. Europos parlamento ir tarybos DIREKTYVA 2008/52/EB 2008 m. gegužės 21 d., eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052
15. Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesų atitinkančio teisingumo, 2010 m. <https://rm.coe.int/16804c9b68>

16. Europos Sąjungos vaiko teisių strategija, 2021 m., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF
17. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2019 m., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3c6dd8702b1911eabe008ea93139d588/asr>
18. Teismų tarybos nutarimas dėl teisminės mediacijos bandomojo projekto, 2005 m.
19. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, [X-1702 Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas](#)
20. LR mediacijos įstatymas, 2017 m., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42>
21. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nr. X-1702 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 3¹ straipsniu įstatymas 2024 m., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/903615702ed511efbdaea558de59136c?csrt=1580278977787449897>

Teismų praktika:

22. 2007 m. rugsėjo 21 d. sprendimas Havelka ir kiti prieš Čekijos Respubliką, peticijos Nr. 23499/06, par. 62 ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-81271%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-81271%22]}))
23. EŽTT 2015 m. rugsėjo 3 d. sprendimas byloje *M. ir M. prieš Kroatiją*, ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-156522%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156522%22]}))
24. EŽTT 2003 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Sahin prieš Vokietiją, peticijos Nr. 30943/96, 73 punktas ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61194%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61194%22]}))
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-04-21 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014, (<https://eteismai.lt/byla/90380136711964/3K-3-202/2014>)
26. Lietuvos Aukščiausias Teismas 2010-02-08 sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-3-41/2010, 26 dalis. (<https://eteismai.lt/byla/167466763113685/3K-3-41/2010>)
27. Lietuvos Aukščiausias teismas civilinė byla Nr. e3K-3-308-969/2019 (<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2bf4ec16-0a7c-49b0-81ac-60f4aff8f4c8>)
28. Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. 3K-3-502-916/2016 (<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c98317b5-f0fd-4ed1-8f74-f7095a69bf23>)

29. Lietuvos Aukščiausias teismas Civilinė byla Nr. e3K-3-174-943/2024 (<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5cfa5bc9-3ec6-459c-b49a-3acf407918b2>)

Moksliniai leidiniai ir straipsniai:

30. R. K. Olsen, 2023, Key factors for child participation – an empowerment model for active inclusion in participatory processes <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1247483/full>
31. D. L. Howard, 2018. „Strengthening the Voice of a Child: Allowing Children’s Voices and Choices to Be Heard in Divorce Mediation“, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/resolvjo7&div=7&g_sent=1&case_token=&collection=journals
32. L. Lundy, „Voice Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“ 2007, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/30032800.pdf
33. R. Kränzl-Nagl, & U. Zartler, 2009. Children’s participation in school and community. *European Journal of Education* https://nmd.bg/wp-content/uploads/2013/02/Routledge-A_Handbook_for_Children_and_Young_Peoples_Participation.pdf#page=187
34. M. González, M. E. Gras, S. Malo, D. Navarro, F. Casas, & M. Aligué, 2015. Adolescents’ perspective on their participation in decision making. *Child Indicators Research* <https://link-springer-com.skaitykla.mruni.eu/article/10.1007/s12187-014-9281-3>
35. A. Barlow, J. Ewing 2024 m., Children’s voices, family disputes and child-inclusive mediation
36. J. Bowlby, 1988, A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. Basic Books. [https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/DE/CURR_M4-A13_Bowlby_\(EN-only\)_20170920_DE_final.pdf](https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/DE/CURR_M4-A13_Bowlby_(EN-only)_20170920_DE_final.pdf)
37. Clark & Moss (2019) Listening to Children: A Practical Approach to Listening to Children in Early Childhood Education https://www.researchgate.net/publication/334861998_Listening_to_Young_Children_A_Mosaic_approach

38. L. Lundy, 2007, The Power of Listening: Children's Perspectives and Participation, https://www.researchgate.net/publication/326350739_Space_Voice_Audience_and_Influence_The_Lundy_Model_of_Participation_2007_in_Child_Welfare_Practice
39. A. Limantė, A. Račkauskaitė-Burneikienė, 2018 m., Vaiko išklausymo reikalavimas šeimos bylose, straipsnis, <file:///C:/Users/arune/Downloads/11662-Article%20Text-13864-1-10-20180702.pdf>
40. European commission for the efficiency of justice (CEPEJ) guide on the participation of children in family mediation (child inclusive mediation) in council of Europe member states https://rm.coe.int/cepej-2025-17-guide-cim-en-pour-publication/488029d234?utm_source
41. N. Kaminskienė ir kiti, 2019, Mediatoriaus vadovas, [https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20\(pdf\)\(2\).pdf](https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(2).pdf)
42. L. Grape, R. Thornblanc, H. B. Handegard, 2021, Children sharing preferences on contact and residence arrangements in child-inclusive family mediation in Norway, https://brill.com/view/journals/chil/29/1/article-p31_31.xml
43. Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo planas, 2022 m., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/ex%20post%20vertinimas/1R-219%20%E2%80%9ED%C4%97I%20privalomosios%20mediacijos%20%C5%A1eimos%20gin%C4%8Duose%20galiojan%C4%8Dio%20teisinio%20reguliavimo%20poveikio%20ex%20post%20vertinimo%20plano%20pavirtintimo%E2%80%9C.pdf>
44. 1 priedas. Privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo ataskaita, 2026 m. <file:///C:/Users/Ar%C5%ABn%C4%97Bernatonyt%C4%97/Downloads/Privalomosios+mediacijos+%C5%A1eimos+gin%C4%8Duose+teisinio+reguliavimo+poveikio+ex+post+vertinimo+ataskaitos+1+priedas.pdf>
45. E. Denisnko, 2022, Vaiko įtraukimas į mediacijos procesą, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18321/Teisines_minties_svente-228-244.pdf?sequence=1&isAllowed=y
46. I. Tamulienė, V. Kirka, 2026, Barriers to ensuring child participation in the daily practice of Lithuanian child welfare professionals, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019074092600023X>

47. N. Kaminskienė, D. Račelytė, A. Tvaronavičienė ir kt., 2013, Mediacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/7d2f3dbb-c154-4274-8c86-69bca3448be5/content>
48. A. Tvaronavičienė ir R. Uscila, 2021, Mediatorių kvalifikacijos tikrinimo sistema Lietuvoje: modelis ir taikymo patirtis, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/133541/PDF/08_Rozdzial_5_a.pdf
49. M. Tabernacka, 2021, „The legal situation of a child in mediation in light of the regulations of international law“, International Comparative Jurisprudence <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2021.06.007>
50. P. Parkinson, J. Cashmore, 2007, Judicial Conversations with Children in Parenting Disputes: The Views of Australian Judges, Faculty of Law, University of Sydney, <https://academic-oup-com.skaitykla.mruni.eu/lawfam/article/21/2/160/915307?login=true&token=eyJhbGciOiJub25lIn0.eyJleHAiOiJlE3ODAwNzcwMDEsImp0aSI6IjkwNzU4N2JjLTUwMGMtNDBiZi1iYWwM0LWZhOGM0OGFjZDU0YSJ9.&guestAccessKey=>
51. P. Parkinson, J. Cashmore, 2008, The Voice of a Child in Family Law Disputes, https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=3RVREAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=child+voice+in+mediation&ots=gl-v93avKr&sig=dfMherEbuhqkWJiuklbJEUQnsdw&redir_esc=y#v=onepage&q=child%20voice%20in%20mediation&f=false
52. Y. Radanova, Are we losing the child's voice in mandatory mediation models?, 2025 m. <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/fcre.12856>
53. Emery, R. E. *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation* (2nd ed.). 2012 Guilford Press. <https://www.guilford.com/excerpts/emery.pdf?t=1>
54. Kelly, J. B. Psychological and legal interventions for parents and children in custody and access disputes. *Family Court Review*, 40(2), 2002, 164–176.
55. P. Parkinson, J. Cashmore, 2007, “Children's and Parent's Perceptions on Children's Participation in Decision Making After Parental Separation and Divorce.” <https://onlinelibrary-wiley-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1111/j.1744-1617.2007.00185.x>
56. R. Birnbaum, 2009, The Voice of the Child in Separation/Divorce Mediation and Other Alternative Dispute Resolution Processes, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/cajfl25&div=5&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
57. M. J. Schoffer, 2007, BRINGING CHILDREN TO THE MEDIATION TABLE: Defining a Child's Best Interest in Divorce Mediation, 43 FAM. CT. REV. 323 (2005) ¹ Eldor D. L. Client-

Directed Lawyers for Children: It Is the Right Thing to Do?,
<https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1143&context=plr>

58. K. Salminen, 2018, Mediation and the Best Interests of the Child from the Child Law Perspective, https://link-springer-com.skaitykla.mruni.eu/chapter/10.1007/978-3-319-73019-6_11
59. J. McIntosh, 2007, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1744-1617.2007.00186.x>
60. D. L. Eldor, 2007, Client-Directed Lawyers for Children: It Is the Right Thing to Do?,
<https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1143&context=plr>

Veiklos ataskaitos:

61. Lietuvos teismai, veiklos rezultatai, 2019m, [teismai2020.pdf](#)
62. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2019 m., veiklos ataskaita, [TM 2019 metu veiklos ataskaita.pdf](#)
63. R.H. Kitterød J. Lyngstad Untraditional caring arrangements among parents living apart: The case of Norway
https://www.researchgate.net/publication/254404785_Untraditional_caring_arrangements_among_parents_living_apart_The_case_of_Norway
64. Valstybinės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos 2024 m., veiklos ataskaita
(<file:///C:/Users/Ar%C5%ABn%C4%97Bernatonyt%C4%97/Downloads/VEIKLOS+ATASKAITA+U%C5%BD+2024+M..pdf>)
65. Lietuvos teismai, veiklos rezultatai 2024 m.
<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m.-ataskaita.pdf>
66. Lietuvos mediatorių rūmų 2025 m., veiklos ataskaita, <https://www.lmr.lt/wp-content/uploads/2026/03/METINES-MEDIATORIAUS-VEIKLOS-ATASKAITOS-UZ-2025-METUS-APIBENDRINIMAS.pdf>

Kiti šaltiniai:

67. O. Intė, J. Sondaitė, A. Tvaronavičienė, Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas, 2023 m.
<https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaiklos%20sritys/Vaiko%20teisio%C5%B3%20u%C5%B4tikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>

68. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Privalomoji mediacija, 2023 m., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/mediacija/privalomoji-mediacija>
69. Birnbaum, Judicial Interviews with Children in Custody and Access Cases: Comparing Experiences in Ontario and Ohio, https://www.researchgate.net/publication/249236584_Judicial_Interviews_with_Children_in_Custody_and_Access_Cases_Comparing_Experiences_in_Ontario_and_Ohio
70. Family mediation, Estonia, <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/child-and-adult-need-help/child-protection-and-family-support/family-mediation>
71. Ekteskapsloven (The Marriage Act of Norway) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1991-07-04-47>
72. *Barneleva*, The Children Act, 1981/2020 redakcija <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1981-04-08-7>
73. Competencies for child inclusive mediators https://www.familymediationcouncil.org.uk/wp-content/uploads/2017/06/Paper-2-Competencies-for-Child-Inclusive-Mediators-CIM.pdf?utm_source
74. Valstybės gairės dėl mediacijos Buferis – Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs <https://lovemammaene.no/en/>
75. Praktiniai mokymai, Vaiko nuomonės išklauskymas mediacijoje, mokymų programa, 2023 m., https://www.mokymulab.eu/failai/files/Vaiko%20nuomon%C4%97s%20PROGRAMA%20pateikslinta_compressed.pdf

ANOTACIJA

Reikšmingi žodžiai: vaiko nuomonė, vaiko teisė būti išklausytam, privalomoji šeimos mediacija, vaiką įtraukianti mediacija, taikus sprendimas.

Šiame magistro darbe analizuojamas vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimas šeimos mediacijos procese, ypatingą dėmesį skiriant vaiką įtraukiančiai mediacijai. Darbe nagrinėjamas tarptautinis ir nacionalinis teisinis reguliavimas, įtvirtinantis vaiko teisę būti išklausytam, bei vertinama šios teisės realizavimo praktika nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Atskleidžiama, kad vaiką įtraukianti mediacija sudaro prielaidas geriau atliepti vaiko interesus ir priimti tvaresnius sprendimus šeimos ginčuose, tačiau praktikoje jos taikymas susiduria su reikšmingais iššūkiais.

Darbe daroma išvada, kad siekiant efektyvaus vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo, būtina stiprinti mediatorių specializaciją, parengti aiškias vaiko nuomonės išklausymo gaires bei didinti valstybės finansavimą mediacijai. Pateikiamos rekomendacijos, orientuotos į mediacijos proceso kokybės gerinimą ir vaiko interesų apsaugos stiprinimą.

ANNOTATION

Keywords: child's opinion, the child's right to be heard, mandatory family mediation, child-inclusive mediation, amicable resolution.

This master's thesis analyzes the implementation of the child's right to be heard in the process of family mediation, with particular attention given to child-inclusive mediation. The paper examines international and national legal frameworks that establish the child's right to be heard and evaluates the practice of implementing this right at both national and international levels. It reveals that child-inclusive mediation creates conditions for better addressing the child's interests and for reaching more sustainable decisions in family disputes; however, in practice, its application faces significant challenges.

The thesis concludes that, in order to ensure the effective implementation of the child's right to be heard, it is necessary to strengthen mediators' specialization, develop clear guidelines for hearing the child's opinion, and increase state funding for mediation. Recommendations are provided, aimed at improving the quality of the mediation process and strengthening the protection of the child's interests.

SANTRAUKA

Magistrinis darbas „Vaiko nuomonės išklausymas privalomosios šeimos mediacijos metu“. Magistro darbe analizuojamas vaiko teisės būti išklausytam nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, ypatingą dėmesį skiriant vaiką įtraukiančiai mediacijai. Darbe nagrinėjamas tarptautinis ir nacionalinis teisinis reguliavimas, įtvirtinantis vaiko teisę būti išklausytam, bei vertinama tiek užsienyje, tiek Lietuvoje taikoma praktika užtikrinant vaiko teisę būti išklausytu. Šio darbo tikslas – įvertinti, kaip vaiko teisė būti išklausytu realizuojama praktikoje Lietuvoje, identifikuoti pagrindines problemas bei pateikti siūlymus dėl teisinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo. Pirmajame baigiamojo darbo skyriuje aptariamos vaiko teisės, būti išklausytu, teisinis regaliavimas nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, vaiko nuomonės išklausymo reikšmė, principai ir praktinis šios vaiko teisės įgyvendinimas. Antrajame baigiamojo darbo skyriuje analizuojama mediacijos samprata, jos taikymo ypatumai šeimos ginčiuose bei į vaiką orientuotos ir vaiką įtraukiančios mediacijos koncepcija, didelis dėmesys skiriamas mediatoriaus vaidmeniui – aptariamos kompetencijos, būtinos tinkamam vaiko nuomonės išklausymui. Trečiajame baigiamojo darbo skyriuje aptariamas empirinis tyrimas – interviu, kurio metu analizuojama vaiko nuomonės išklausymo praktika Lietuvoje, iššūkiai su kuriais susiduria ekspertai ir mediatoriaus kompetencijos taikant vaiką įtraukiančios mediacijos metodą.

Tyrimo metu nustatyta, kad nors teisinis reguliavimas sudaro prielaidas vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimui, praktikoje egzistuoja reikšmingi iššūkiai. Lietuvoje trūksta specializuotų šeimos mediatorių, nėra pakankamai aiškių vaiko nuomonės išklausymo gairių, o ribotas valstybės finansuojamų mediacijos valandų skaičius apsunkina kokybišką proceso organizavimą. Dėl to kyla rizika, kad vaiko teisės būti išklausytu užtikrinimas mediacijoje tampa formalus.

SUMMARY

Master's Thesis: "Hearing the Child's Opinion in Mandatory Family Mediation". This master's thesis analyzes the child's right to be heard at both national and international levels, with particular attention given to child-inclusive mediation. The paper examines international and national legal frameworks that establish the child's right to be heard and evaluates practices applied both abroad and in Lithuania to ensure this right. The aim of the thesis is to assess how the child's right to be heard is implemented in practice in Lithuania, to identify the main challenges, and to propose improvements to legal regulation and practice. The first chapter discusses the legal regulation of the child's right to be heard at national and international levels, the importance of hearing the child's opinion, the underlying principles, and the practical implementation of this right. The second chapter analyzes the concept of mediation, its application in family disputes, and the ideas of child-focused and child-inclusive mediation. Particular attention is paid to the role of the mediator, including the competencies required to properly hear the child's opinion. The third chapter presents an empirical study based on interviews, analyzing the practice of hearing the child's opinion in Lithuania, the challenges faced by experts, and the competencies required of mediators when applying child-inclusive mediation methods.

The study found that although the legal framework creates conditions for implementing the child's right to be heard, significant challenges remain in practice. In Lithuania, there is a lack of specialized family mediators, insufficiently clear guidelines for hearing the child's opinion, and a limited number of state-funded mediation hours, which complicates the organization of a high-quality process. As a result, there is a risk that ensuring the child's right to be heard in mediation becomes merely formal.

Priedas Nr. 1 – Ekspertinio interviu klausimai

Interviu dalyviai: dirbantys mediatoriai, teisėjai, advokatai, vaiko teisių apsaugos specialistai, psichologai – 10 ekspertų.

Tyrimas:

1. Ar savo darbe išklausote vaiko nuomonę priimdami sprendimą, teikdami išvadas, rekomendacijas, atstovaudami ir (ar) tarpininkaudami šeimos ginče?
2. **Jei išklausote:** kaip dažnai? Kokiais kriterijais remdamiesi nusprendžiate išklausyti vaiko nuomonę? **Jei ne,** pasidalinkite priežastimis kodėl vaiko nuomonės neišklausote?
3. Kaip manote nuo kokio amžiaus būtų galima išklausyti vaiko nuomonę?
4. Kaip manote, kokios kompetencijos yra reikalingos siekiant nustatyti vaiko brandą ir gebėjimą išsakyti savo nuomonę? Ir kokie gebėjimai reikalingi, kad specialistas gebėtų išklausyti vaiko nuomonę?
5. Ar darbo praktikoje dažnai susiduriate su situacijomis, kai tėvai/ vienas iš tėvų prieštarauja vaiko nuomonės išklausymui? Kokios dažniausios priežastys?
6. **Jei savo darbo praktikoje išklausote vaiko nuomonę,** gal galite papasakoti kaip vyksta vaiko nuomonės išklausymas? **Jei vaiko nuomonės neišklausote** gal galite pakomentuoti, kaip Jums atrodo kaip tai turėtų vykti vaiko nuomonės išklausymas?
7. **Jei nuomonė išklausoma:** ar išklausius vaiko nuomonę, priėmus sprendimą, vaikui buvo paaiškinama koks sprendimas priimtas ir jei nebuvo atliepti vaiko norai, paaiškinamos priežastys? Koku būdu ir kas tai atliko?
Jei neišklauso: kaip manote ar išklausius vaiko nuomonę, priėmus sprendimą, vaikui turi būti paaiškinama koks sprendimas priimtas ir jei nebuvo atliepti vaiko norai, paaiškinamos priežastys? Jūsų vertinimu koku būdu ir kas tai turėtų padaryti?
8. Kaip manote ar ekspertui, dirbančiam šeimos ginčo atveju, yra sudėtinga išlaikyti savo nešališkumą išklausant vaiko nuomonę? Kaip manote kokios to priežastys?
9. Kaip vertinate, ar vaikui lengva dalyvauti vaiko nuomonės išklausymo procese? Kaip manote kokie sunkumai dažniausiai kyla?
10. Kaip manote ar privalomosios šeimos mediacijos metu reikėtų išklausyti vaiko nuomonę? Kodėl?
11. Kaip vertinate, kokius mokymus turėtų išklausyti mediatoriai, dirbantys su privalomąja šeimos mediacija ir norėdami taikyti vaiko nuomonės išklausymo praktiką? Pasidalinkite, kokias kompetencijas šis mediatorius turėtų turėti.